

Nyilatkozatok!

Azért használom a Kerpel kézfinomítót, mert a kezet 3 nap alatt bársonysimává teszi.

Károlyi Károly

A Kerpel kézfinomítót az összes kézfinomítók között a legjobbnak találtam, mert hatása gyors és biztos.

Füldgyörgy. Kende

A Kerpel kézfinomító feleslegessé teszi a ragadós glicerin és vazelin használatát, mert hatása sokkal jobb, nappal is használható, nem zsíros és nem ragad.

Turcsányi Olga

A Kerpel kézfinomító minden nőnek nélkülözhetetlen toaletti cikke. Minden tekintetben jobb, mint bármely más kézfinomító.

Lébedy Gizella

Vörös
Fagyos
Felrepedt
Érdes
Durva
Ránczos
Kezek



nap alatt

ragyogó fehérre és bársonysimává

lesznek a

KERPEL kézfinomító

használata által.

1 üveg ára 90 fillér. 4 üveget bérmentve küld:

KERPEL gyógyszerár Budapest, V., Lipót-körút 28.

Kerpel bőrfinomító mosdó-szappan 3 darab 1 korona 30 fillér.

A Kerpel bőrfinomító mosdó szappan kellemes használatára, csodás hatására és remek illatára nézve felül minden más toalette-szappant és a mellett jóval olcsóbb. A Kerpel bőrfinomító mosdó szappan a legenyhébb szappan, mely még a legérzékenyebb bőrt sem izgatja, sőt jótékonyan hat, megfosztja a bőrt minden tisztálanságtól és annak üde fiatal színt és bársonysimágot kölcsönöz.

Nyilatkozatok!

A Kerpel kézfinomító nélkülözhetetlen mindenkinek, a ki ragyogó fehér kézre akar szert tenni.

Petrás László

A Kerpel kézfinomítót nem győzöm eléggé dicsérni, mert használata a legkellemesebb és hatása a legjobb. A bőrt puhítja és a kezet finommá teszi.

Kovács Lilla

A Kerpel kézfinomítót az eddig használt kézfinomítók között a legjobbnak találtam és azért használom.

Kovács János

A Kerpel kézfinomítót kiváló jónak találtam és ezentúl csakis ezt fogom használni.

J. Hermann



16. SZ. 1908. (55. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL.

FŐMUNKATÁRS
MIKSZÁTH KÁLMÁN.

BUDAPEST, ÁPRILIS 19.

Szerkesztési iroda: IV. Reáltanoda-utca 5.
Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ——— 16 korona.
Félévre ——— 8 korona.
Negyedévre ——— 4 korona.

A 'Világkronika'-val
negyedévenként 80 fillérrel
több.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
határozott viteldij is eszolandó.

A KRISZTUS-TIPUS.

A KERESZTÉNY hit ábrázoló művészete lassan és óvatosan jött létre. A katakombák keresztényei sok időn át idegenkedtek, sőt irtóztak a művésztől, a mely akkor még csaknem kizárólag a pogány eszmék szolgálatában állott. Nem merték ábrázolni a legmagasabb eszményt, a Megváltót, mert tartottak a félreértésektől s különösen attól, hogy bálványképek fogják nézni Krisztus fizikai megjelenését.

A kereszténység a katakombák rejtekében erősen elkülönödvé élt a pogányoktól, kerülte a külsőségeket, de lassankint mégis átvette sok szokásukat s átvette egyúttal a gondolatnak, az érzésnek s a hitnek képekben való művészi megörökítését. Az antik világnak a szépre való törekvése utat tört a keresztény érzésben s létrehozta a Krisztus-ideál ábrázolásának a gondolatát. Nem idegenkedtek többé a művésztől s a misztikus katakombák szentélyei csakhamar díszesekké váltak a vallásos szimbólumoktól. A Megváltó típusának állan-

dóításában igen sok eltérő leírás és tradíció elé volt állítva a művészet. Az a Krisztus, a ki emberré alázta magát, csak szép és fenséges lehetett s mint ilyen, csak a legtökéletesebb ideál képében jelenhetett meg a művészetben, a keresztényi felfogásban.

Krisztusról, mint Isten-emberről, gazdag leírás rejlik a négy evangéliumban, de külső megjelenéséről vajmi keveset tudunk meg ezekből. Origenes magasnak, megjelenésében méltóságosnak mondja. Dávid egyik zsoltára pedig így szól felőle: 'Te vagy a legszebb az em-



Fra Bartolommeo: Krisztusról levétel.



Lucca della Robbia: Bambino.

ber fiai között és gyönyörűségek ajkaid...
Aranyhajú Szent János, Jeromos és sokan
mások hasonló felfogással nyilatkoznak Jézus
emberi külsejéről. A XI. század óta ismert, de
apokrifnek tartott *Lentulus* levele szerint «Krisztus
magas férfiú, karesú és tekintélyes külsejű.
Arcza oly tisztetreméltó, hogy a ki rá néz —
szereti is, fél is tőle egyszerre. Homloka sima
és derült. Arczán, melyet mérsékelt pír borít,
semmi ráncz, semmi makula. Orra, szája és
szemei csodálatosan szép szabályosságot mu-
tatnak. Hajzata fényes, göndör, középen el van
választva, mint a nazireusoké — s oly hosszú,
hogy vállait érinti. Ha korhol valakit: rette-
netes, ha int: szelid és szeretetreméltó. Min-
dig derült, de egyszersmind komoly, senki sem
látta nevetni, de sírni gyakran.» Érdekes le-
írást nyújt még *damaszkuszi János*, *Nicépho-
rus Callistus* s az athoszegei kolostorban ta-
lált ú. n. *Festő kézikönyv*. Mindezek az ada-
tok azonban csak amolyan sokszor megismé-
telt szép legendák, a melyekre a vallásos mű-
vészet nem igen támaszkodhatott. A Krisztus-
típus eredeti alakját nem ismerjük — a *Pas-
tor Bonus* allegorikus képtől mindmáig, csak
a művészi ábrázolás variánsait tudjuk meg-
állapítani. De nincs is arra szükség, hogy az
eredeti típus alapján mondjunk ítéletet. «Valódi
Krisztus-típus az, melyben kifejezésre jut az is-
teni fenség, a tökéletes és igaz ember ideálja!»

Krisztusnak emberi alakban való ábrázolása
eleinte visszatetsző gondolat volt a katakombák
keresztényei előtt. Az ábrázolás ebben az
időben pusztán szimbolumokra szorítkozott.
Ilyen volt a közsímsert Krisztusi monogram: *Α.*
A hal, a bárány, a jó pásztor s *Orpheus* (alle-
goria) mindmegannyi érdekes emléke a múlt-
nak, de a művészettől még nagyon távol eső
szimbolizálása az Üdvöztőnek. A különböző
apró jelképek után az antik művészetre em-
lékeztető allegorikus ábrázolások hirdetik a
Krisztus-típus kultuszának kezdő-fokait. Ilyen
volt a katakombák Krisztus-típusa, mely szá-
mtalan változatban díszítette a temetkezési he-
lyek oltárait s a mely egészen az ötödik szá-

zadig csak jelképesen ábrázolta az Isten-ember
megdicsőült alakját.

Az első, értékesebb Krisztus-képek: mozaik
alkotások, melyeken részint az antik, részint
a bizánczi művészet motívumai érvényesül-
nek. Ez az ábrázolás magából Bizánczból in-
dult ki s Olaszországban állapodott meg, a
hol a negyedik századtól csaknem a kilence-
dik század végéig, különösen Rómában és Ra-
vennában gazdagon virágzott. A mozaik-mű-
vészet Krisztus-típusa tündöklő, ragyogó. Mé-
reteiben rendszerint kolosszális, de egyúttal
kifejezéstelen. A mozaik-művészet az anyag
nehéz kezelhetősége miatt képtelen a belső
élet finomabb modulációinak a kifejezésére,
képtelen a távlatok harmonikus érvényesíté-
sére s csak a hatalmas méretek árán tud ha-
tást kelteni. Innen van az, hogy a mozaik
Krisztus-képekben nincs gyöngédség, nincs táv-
lat és melegség, csak imponáló, rideg komoly-
ság és valami sajátos, lesújtó szigor. Legneve-
zetesebb mozaik-képek az ötödik és a hatodik
századbéliak, melyek Róma és Ravenna temp-
lomaiban s más olasz városok székesegyházai-
ban láthatók. Sok kegyetes hagyomány s
színes legenda őrzi az első Krisztus-képek em-
lékét. Szép számmal maradtak ránk a callisztói
s más katakombák s szenthelyek bizánczi ha-
tást feltüntető Krisztus-képei, melyekről már
Iraeneus, Epiphanius és Szent Agoston is tesz
említést. A legenda révén leghíresebbé vált
a csodás *edesszai* s a Vatikánban szent ereklye
gyanánt őrzött *Veronika*-féle archierotipikus
Krisztus-arckép, úgyisintén a *Scala Santa*
Üdvöztő képe, melyet a hagyomány szerint
maga Lukács evangélista festett. Mindezek
számátlan másolatban forognak közkezen, de
eredetüket, valóságukat mindmáig maga az
egyház sem tudta megállapítani s végleg szen-
tesíteni. Értékük s érdekességük inkább csak
a Megváltó személyével szoros összefüggésbe
hozott csodás tettekben és legendákban rejlik.

A katakombák Krisztusa ifjú, szelid arcú
és szakálltalan. Így jelenik meg a katakombák
falain, a szarkofágokon, freskókon és mo-

zaikokban, kódexekben és evangéliáriumok-
ban. Kezdetben nimbus nélkül ábrázolták Krisz-
tust. A gloria alkalmazása csak a negyedik
században kezdődik s azóta, leszámítva a kin-
szenvédek egyes jeleneteit, alig van Krisztus-
típus, melyen sugárzó fényével ne hirdetné az
Isten-ember megdicsőülését.

A korai renaissance mesterműveiben drá-
maibb lett a jellemzés, nemcsak a Megváltó
életére vonatkozó események csoportosításá-
ban, hanem külön-külön, az egyes szereplő
alakok individuális megjelenítésében is. Az
ábrázolás erőteljes és főleg történeti jellegű
lett. Az új Krisztus-ideál megteremtésében
része van a képzeteknek, a históriának s je-
lentősége a Megváltó életéből vett drámai mo-
zsanatokban rejlik. Giotto és Fiesole korában a
vallásos érzés már rendkívüli finomsággal jutott
kifejezésre a művészetben. Krisztus emberi éle-
téből tömördek jelenet nyert megörökítést. De
sok tekintetben még ezek a mesterek sem tud-
tak erőteljesebb jellegzetességet kölcsönözni
az embernek. A test tanulmányát, megisme-
rését elhanyagolták. Bő ruhában jelennek meg
a krisztusi dráma alakjai s az arcvonások
sem olyanok még, a melyek a Megváltó földi
pályáját és mennyi dicsőségét egyben tolmá-
csolni tudnák.

Krisztusnak emberi és isteni ábrázolása csak
Lionardo da Vinci, *Ráfael* és *Michelangelo*
művészetében nyer mélyreható és úgy szólván
végeleges megoldást. Lionardo da Vinci Őr-
vacsorájának Krisztusa állandó típusú lett.
Századokon át ez vésődött legmélyebben az
emberek szívébe s képzetébe. Ez a Krisztus-
alak a megtestesült nyugalom, az őszinte meg-
bocsátás, a szomorú megadás és fenséges felül-
emelkedés a szenvedéseken. Giotto és Fiesole
is már ennek a karakterisztikus vonásnak a
kifejezésére törekedett, csak hogy az eszmé töké-
letessége mellett elhanyagolták a Krisztus-
típus szépségeit. Lionardo Krisztusa harmo-
nikus isteni és emberi vonásaival elmondotta
mindazt, a mit a kereszténység Krisztus ajkai-
ról hallott és hallani akart. E vonások leg-
jobb és mindmáig legképeletesebben az olasz
művészet mesterműveiben jutottak kifejezésre.
Hasonló individualitással csak a német művé-
szet mesterei munkálkodtak. De bármily töké-
letes alkotások vannak más nemzetek művé-
szetében is, az igazi Krisztus-típust mégis el-
vitázhatatlannul a renaissance fénykora terem-
tette meg. Ez a művészet az, mely az ó-kor
tanulmányozása alapján az emberi vonások
kidomborítását vitte be a Krisztus-típus meg-
teremtésébe, mely nélkül a művészet nem tu-
dott kellő összeköttetést találni az élettel.

A Krisztus-típus legismertebb ábrázolásai:
Krisztus a Madonnával, az Utolsó vacsora,
Krisztus a keresztfán, a Haldokló Krisztus, a
Meghalt Krisztus, a Gyermekek Krisztus, a Meg-
váltó egész földi életére vonatkozó jelenetek-
nek a megörökítése. A többi Krisztus-ábrázo-
lás típusai, habár ismeretesebb és elsőrangú
művészi alkotások, mégsem tudtak az állandó
krisztusi ideál magaslatára emelkedni. Az olasz
művészet nyomdokán haladó modern alkotá-
sok mesterei Jézus ábrázolásánál egyrészt kor-
hűséget kerestek a ruházatban, másrészt pedig
a gloria helyett a ruházat révén parkod-
tak Jézus alakjának fenségességét kölcsönözni.

Azok, a kik legújabbban a naturalizmus s a
verizmus alapján teljes korhűséget kerestek
Krisztus ábrázolásában, megelégedtek arról,
hogy a vallásos művészet nem hagyhatja
figyelmén kívül a Megváltóhoz fűződő eszmék-
nek az érvényesülését, Krisztust dicsőítő és
idealizáló felfogást, ha csak nem akar vallás-
talanná és érthetlenné válni. Az ilyfajta al-
kotások, habár igazi mesterművek, sohasem
fognak utat törni a köztudatba, nem keltenek
áhitatot s vallásos érzést, mert nem fejezik ki
a bennünk élő közös krisztusi ideált. Olyan
Krisztus-típus, melyben az emberi vonások
mellett az isteni fenség nem jutott kifejezésre,
elterjedni nem tudott. A szobrászat teljesen
nyomon követi a festészet Krisztus-típusait,
az alakításban ugyanazokat a vonásokat jut-
tatja érvényre, mint a festészet, de viszont
csak azokat a típusokat választja az ábrázo-
lás tárgyául, melyekhez a szobrászat anyaga
is könnyen idomul. A tökéletes isteni és em-
beri vonásokkal felruházott Krisztus-típusok
mindannyia helyet biztosított magának szí-

vünkben, otthonunkban s a templomok oltárain
egyaránt. Legnagyobb mesterei ezeknek a tipu-
soknak a sok közül: Lionardo da Vinci, Rá-
fael, Michelangelo, Tizian, Carlo Dolci, Guido
Reni, Dürer, Rembrandt, Van Dyck, s még
számos olyan mester, a kik Krisztus isteni és
emberi alakját s a fenséges Megváltás jele-
neteit a meggyőző vallásosság és idealizmus
nemes eszközeivel tudták élénk állítani. A mo-
dern művészet alkotásai, bármily mesterművek
legyenek is, csak úgy foglalhatnak helyet a
vallásos művészet keretében, ha tipikus ki-
fejezői a keresztényi felfogásnak s mindannak,
a mi az Isten-ember ideálját állandó áhitat
tárgyává tudja avatni lelkünkben.

Csudáky Bertalan.

GOLGOTHA VIRÁGA.

Krisztus monda.

Mária felzokog ott a keresztt alatt,
A mint fia síri álomra szenderül.
A nap is elborul . . . lenéz onnan felül,
Gyászfátyolt öltve fel, az égen úgy halad.

Kietlen Golgotán egyetlenegy virág
A kereszthez közel mégis csak kivirul
S reá a Megváltó kicsordult vére hull,
Hogy ezt is jelképpül tekintse a világ!

Szegény Passi-flóra! a töviskoronát,
Kalapácsot, szegyet s azt az öt mély sebet,
Mikélt iszonyubbát képzelni sem lehet,
Kelyhed tükörébe híven berajzolád.

S mintha szégyenelné, kit e világra hoz,
Fátylát kibontani komor éjjelre vár;
A szeg, a kalapács s mindaz, mi véle jár,
Rövid egy nap után hervadva porladoz.

Szomorú egy virág . . . de kedves tünemény,
Ha kertemben busong, úgy el-elnézem én,
Hiszen ez is Urunk vérével irt levél!

«Képzeld levelemen Megváltód sebeit,
Ha tudsz lemondani: ére nyre lekeszt!»

Sötét keresztfáról virágyelven regél
Könyves Tóth Kálmán.

FÖLTÁMADOTT!

Ne mondjátok: csoda a husvét,
Legenda a föltámadás;
[Nem csoda-e maga az Élet?
S ebben a millió változás?]
Hogy csak Nagypéntek bűne, szennye
A természetes és való,
S a hit és eszmények világa
Nem e mai kornak való!

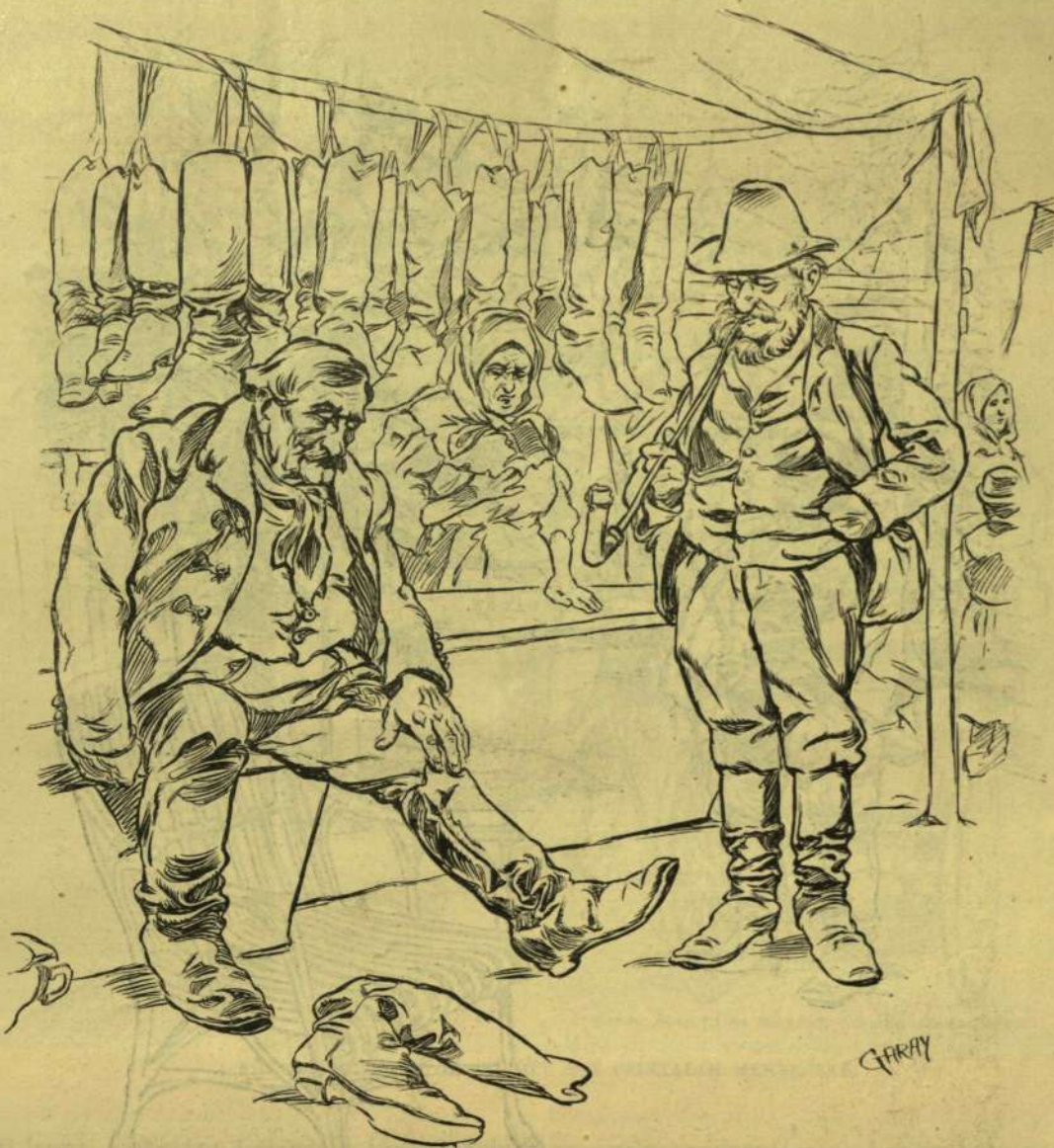
Hitünk magasztos, szép világa,
Lelkünk nemesebb része te:
Óh jajj, ne hagyj magunkra minket,
E föld sarában idele.
Mi lesz velünk, ha te nem adsz majd
Lelkünknek égi szárnyakat?
Hisz' éltünk minden szebb virága
A te vetésiden fakad!

. . . Jer most is áldott ünnepünk, jer,
Órók, felséges Győzelem,
Ragyogj édes hit sugarával,
A csüggedt emberszíveken.
Óh csoda-e, hogy az Igazság
Mégölve nem maradhatott?
S a Szeretet kiszállt a sirból? . . .
— Föltámadott, föltámadott!!

Szabolcska Mihály.

EGY CSENDES ALKONYATKOR.

Jártam az erdőt és jártam a rétet
És úztam a lepkét, míg végre sötét lett.
Éltam meseföldön, voltam regetájon,
És láttam a tündért az esti homályon,
Kerestem a fényt és kerültem az árnyat,
Kevertem a színt és kötöttem a szárnymat,
A szárnymat, a melylyel a csillag szállók —
Hol vannak a vágyak — hol vannak az álmodok?!



Garay Ákos rajza Mikszáth Kálmán elbeszélésehez

TÖVISKES KIALKUDOTT EGY PÁR CSIZMÁT.

Játszottam a balgát, a léha bohócot,
Elroptam a tánczom és ettem a kőcot,
Keserű kenyérem volt, savanyú italom. —
Kikacagtam a sorsom — ma is kacagom.
Ha élve a napnak, ha nyögve, ha holtan
Félig a kintul — én egyre daloltam.
Volt énekem édes, tüzes, fiatal —
Hol van az a tűz és hol az a dal?!

Pogány kikeletkor, csók tavaszán,
Az asszony enyém volt, s szeretett a lány.
Szórhattam ezüstöt, fűrődtem a borba',
Hallottam a tapst, s ujjongva, dalolva
Ültem a dicsőség vad szekerén —
Minden az enyém volt, minden enyém!
Rám szórta pazar gyönyörét a valóság.
— Az alkonyi csendben hervadtak a rózsák,
S illatuk halkan lengt át a szobámon —
Mit ért a való, és mit ért az álom?!

Mezey Sándor.

TÖVISKES LÁTOGATÓBAN.

Elbeszélés.

Irta Mikszáth Kálmán.

Tövískes József épen olyan nagy dinasztia
volt a mi vármegyénkben, mint akár gróf For-
gách Antal. Sőt Tövískes József még talán na-
gyobb volt s jobban megbámulták, ha a balassa-
gyarmati vásáron néha-néha megmutakozott.
Egymást figyelmeztették az emberek a nagy
nevezetességre: «Nini, ott megy Tövískes». Né-
melyek utána szaladtak, vagy legalább szem-
mel kísérték, míg csak el nem tűnt valamely
vaskereskedésben szerszámokat vásárolni, vagy
a sátorok valamelyikében, hol a losonezi csizma-
diák rakodtak ki az árúikkal. Gyakorta meg-
esett e helyeken, hogy miután olcsón kialku-
dott egy pár csizmát a maga számára, végső
kísérletül még hozzátette:

— És mennyivel adná olcsóbban, ha a cse-
lédeimnek is itt vennék?

A csizmadia, ha nem ismerte Tövískest, csak
úgy foghegyről kérdezte:

— No és mennyi cselédje vagyon kendnek?

A mire kevélen fölemelte a fejét Tövískes.

— Hm, és mennyi csizmája van az úrnak?

— Mind ez itt, a mit a két szemem lát.

— Nem tudom én, — mondja elgondolkozva
Tövískes, — talán elég volna.

Szóval nevezetes ember volt Tövískes, neve
úgy szólván fogalomná vált és ha valaki mér-
téken felül költezett vagy nagyozott, azzal
volt szokásban megszólalni: «Azt hiszi magáról
a nyavalyás, hogy Forgách gróf vagy Tövískes
József.»

Így került együvé a néptudatban a két leg-
irigyeltebb, messzehangzó név, melyek közül az
elsőnek a gazdája Árpád-kori nádorispánok
ivadéka, Kékkő vár ura s nemrég a birodalom
kancellárja, a második pedig gatyában járó pa-
raszt, vagy száz sessio tulajdonosa s nemrég
községi bíró Bolonyón.

Mint Bagi uramat Csongrádon, olyan nim-
busz övezte Tövískest a mi vidékünkön.
Fiatal korában kupeczkedéssel nagy vagyon-
szerzett, de a mellett megtartotta egyszerű
életmódját. Télen künn az istállóban hált
a jószág mellett, nyáron az udvaron, maga
fogta az ekét a béresei élén s vágta ki a ren-
det kaszáláskor, míg göthös nem lett és köhé-
ceselő.

Mert hát az idő ő kelmével is bír. És jó
hogy bír, mert oly gyorsan gazdagodott, hogy
egy dologtalan váci matyikus kiszámította,
miszerint hasonló arányú gyarapodás mellett
hatvanöt év múlva az egész Nógrád vármegye
Tövískesé lenne, száznegyvenhat esztendő alatt



Garay Ákos rajza Mikszáth Kálmán elbeszélésehez.

TÖVISKES TELI TUDÓVEL SZÍTTA A BALZSAMOS LEVEGŐT.

Magyarország a kétszázhuszonhárom év múlva már egész Európát ő kigyelme birtokolná. — Már pedig ez aztán nem volna jó a többinek.

A mintegy száz Mária Terézia-féle sessióból álló földbirtoknak, mely több szomszéd községben volt elszórva, talán ezer darabkában is, minden barázdáját ismerte s ő rendelkezett, mit hova vessenek a bérései. Fiai is (két fia volt) segítettek, de ezeket rövid pórázon tartotta, azonfelül egy kasznárt tartott, a kit «te-kintetes úr»-nak titulált (s az őt csak röviden gazduramnak szólította), de a mellett vigyázott a körmére, a közmondáshoz tartva magát: «Mihelyt úr, roszban tűr.» Persze a kaszárnak, Zajtai úrnak szintén volt magához való esze, ő meg a másik közmondást tudta: «Mihelyt egy araszt, hunczut a paraszt», s így kölcsönösen fölfegyverkezve ismeretekkel, hosszú esztendőket során át nem tettek egymásban semmi kárt.

Valóságos legendák szálltak Töviskesről, egész mesés alakká nevelték ezek, mire a vármegye felső részébe elhatoltak. Különösen a köznép fantáziáját fogta meg erősen s a gubáján nyája mellett heverésző pásztor el-el tűnődött magában: Vajjon mit csinálhat most Töviskes József? Talán épen uzsonná. S ugyan miből állhat az uzsonnája? Nyilván szalonnát eszik s olvasztott vaját iszik rá.

Az úri renden levők többé-kevésbé személyesen is ismerték. Sokan megfordultak a bolonyói zsupfedele, padozatlan házban, nem mint vendégek (mert Töviskes uram nem ért rá vendégeskedni), hanem üzleti ügyben. Házasulandó gavallérok fölkeresték, hogy jó négyest válogassanak össze a csikóiból (drága lesz, de

aztán döfi), okszerű gazdák tenyészállatokat jártak hozzá vásárolni, mert kupecz korában külső országokban való jártában-keltében összehordta a legjobb fajtaikat.

Nem egyszer meglátogatta ilyen célból maga Forgách gróf is, de ez korántsem volt olyan feltűnő esemény, mint mikor egy nyárszakán Töviskes uram hajtatott be fürhézes kocsián a kékkői várba, mely egy kékesszürke sziklán kevélykedik egy egész napi járó útra Bolonyótól, fent a tótságon, a hegységek között.

Nem lehetett semmi panasza; a gróf nyájasan fogadta, a hogy illik az egyik dinasztának a másikat.

— Hozta Isten, Töviskes uram, hozta Isten. Hol jár itt kegyelmed, a hol a madár se jár?

— Hát elméltőztattam jönni, — felelte Töviskes uram, egyet rántva az ünneplő fekete mándliáján, hogy a ránczokat kiegyenesítse, — egy kis kívánságban instálnék szívesen.

Finoman beszélt, válogatva a szót az úriasak közül, a gróf ellenben a népies szólamokat keresgélte. Mint a fejedelmek, az egymás szemleli uniformisába öltözködtek.

— No, csak ki vele szaporán, — mondá a gróf, — de üljön le talán kigyelmed, tegye magát komócióba. Mert azt már pedzem, hogy nem lehet kis dolog, a miért ilyen nagy munkaidőben (épen esélés, nyomtatás szaka volt) ideig fáradt. Tudom, nem szívesen hagyja ott ilyenkor a gazdaságát.

Töviskes sóhajtott, a mely sóhajtasból fokónként egy kis köhögési roham képződött s ránczos, öreg arca olyan vörös lett, mint a tégl.

— Kuez-kuez, öreg tudóm, — pirongatta meg a tüdejét, miután a köhögése megszűnt. — Öreg-

szünk, kegyelmes uram. És hát jól esik az embernek a barátság. Gondoltam magamban, megtiszteltem egy kicsit a kegyelmes grófot, benézek hozzá.

— Igazán szép magától.

— És mivelhogy építkezem is otthon az őszszel és egy kis fára volna szükségem az épülethez, hát mondom, elmegyek az én jó grófomhoz, mert magamnak nincs erdőm, és egyúttal kiválogatom a szükséges épülettűt ott a tövin. Kapok-e, vagy nem kapok?

— Akár az egész erdőt, Töviskes uram.

— Köszönöm alásan, mindössze vagy negyven bűrfára van szükségem, szarufa és gerendának.

(Bűrfának a fenyőt nevezik arrafelé.)

— Csak? — vélte a gróf. — Azért bizony kár volt személyesen eljönni ilyen messzire; egy üzenet is elég lett volna.

— No már csak így szép az, — erősködött Töviskes uram, — megér nekem az is valamit, hogy színről-színre láthatjuk egymást.

— Hát azt én is sokra becsülöm, — viszonozta a gróf az udvariasságot.

— Majd meglássuk az ár megszábanál, hogy mennyire becsüli a kegyelmes úr, — vetette oda ravasz pislantással Töviskes.

— Hát tudja mit, — nevetett a gróf, — az első tíz fát ingyen adom, ez a vendégnek szól, csak a harminczat fizeti.

— De hátha aztán a harminczra nézve nem tudnánk megalkudni? — kérdezte Töviskes félig tréfásan, félig kíváncsian.

— A tíz fát, ha már mondtam, akkor is megkapná ajándékba.

A grófnak tényleg örömet okozott az «arany-paraszt» látogatása. Úri vendég ügyis kerülte a kékkői várat. Az őt meggyűlölés azt kiáltotta a Forgách Antal neve után, hogy «meghalt» — és meg volt halva a szereplő magyar uraknak. Forgách Antalban azonban mélyen belül jó magyar szív dobogott s ha már nem szerethette az urakat, a kik iránta hűvösek, kénytelenségből is arra játszotta magát, hogy ő a magyar parasztot szereti. Hiszen valakit mégis csak szeretnie kellett miközülünk!

Nagy szíveséggel látta hát Töviskest, kijelentvén, hogy ma haza nem bocsátja.

— Nem is szándékozom, — pecsételte meg Töviskes.

— Érezze kend magát otthonosan én nálam, nézegesse meg a kertet, a várat s mulassa magát a hogy tudja, a vacsora idejéig.

Nyomban kiadta a rendeletet a szakácsnak, hogy jó magyar vacsorát készítsen, aztán a grófnak diésekedett el, hogy milyen eredeti vendégük lesz, elmondván az ezernyi mindenféle anekdotát a bolonyói Krözsürről, a mi láthatólag érdekelte a Csehországból hozott aszszonyt.

Jó volt a vacsora s ott költötte el Töviskes uram, a kegyelmes grófnő mellett ülve, a ki mosolyogva töltögette a pompás borokat pohárba. Kár, hogy beszélni nem tudtak együtt, mivelhogy a grófnő nem értett magyarul, hanem látszik, okos asszony volt s jó, mert észrevette a Töviskes köhögését s mikor vacsora után jól kibeszélgették magukat a gróf úrral és a komornyik a szobájába vezette Töviskest, hol finom selyemágy várta felbontva, nem sokára egy pohár párolgó herbathéat hozott és a kulesárnó, — hogy azt mondja, a kegyelme asszony küldi a köhögés ellen.

— A komornyik szolgálatkészen kérdezte, nem kívánja-e, hogy segítségül legyen a vetkőzésnél.

— No, még csak az kellene, — tiltakozott Töviskes, — hanem tudja mit a tisztelt úr, ha valahogy tehetné, hogy a szekeremről felho-

zassa a gubámat, bizony nem adnám egy vaklóért.

— Most mindjárt szükséges, vagy csak reggel?

— Most mindjárt, mert azzal akarok takarózni.

— De 'iszen itt van arra a paplan.

Töviskes a fejét rázta.

— Nem ér semmit. Nincs meg annak az a bizonyos jó szaga, a mi az alváshoz kell.

A komornyik ennél fogva megkerítette a gubát, mire Töviskes uram most már levetvén a mándliját, végigdől a divánon, magára terítette gubáját, de egész éjjelig nem birt elaludni, vagy hogy melege volt, vagy hogy túlságos puha volt alatta a diván, utoljára is kiment a folyosóra és az ott levő köpadon kinyújtózva, csakhamar horkolni kezdett.

A kakasokkal kelt a gróf is, Töviskes is, mire a gróf lement sétálni a parkirozott udvarba a pompás fenyő-gruppok közé, már akkor ott találta Töviskest, a mint tele tudóval szitta a balzamos levegőt.

— Csak úgy éled itt az ember, — diesekedett Töviskes, — szinte dagad bennem a lélek.

— Magasan vagyunk a tenger szintje fölött, határozottan jó a levegő.

— Nem jobb ennél semmi a világon, csak még talán a gálósi dohány füstje, — vélte Töviskes.

— Akkor hát ide hozassuk a früstököt, mit gondol?

— Bánja a szősz, — hagyta rá Töviskes egykedvűen.

Reggeli utánra odarendelte a gróf az erdészét és így szólt Töviskeshez:

— Tudom, hogy már nyugtalan és szeretne hazamenni, hát nem merem tovább tartóztatni, itt van az erdész, Miklovics úr, mondja meg nekik, mekkora hosszúságúak és vastagságúak legyenek a fák, s ő majd gondoskodni fog...

— Magam szeretném a fákat kiválasztani, — vágott közbe Töviskes.

— De az erdő egy kicsit messze van s fölöslegesnek tartanám oda fárasztani.

— Már csak mégis az annak a rendje, — erősködött Töviskes.

— De tudom, mennyire drága az ideje, s ha most kimenek az erdőbe, akkor ma már nem ér el Bolonyóra.

— Hát mért kell nekem ma Bolonyóra érnem, — pattant fel kedélyesen, — mikor én Kékkőn is lehetek?

— No, ez már beszéd! — kiáltott fel vidáman a gróf. — Ez már más. Akkor hát csak válogassa ki a fákat Töviskes gazda a kedve szerint. Szeretem, hogy itt jól érzi magát.

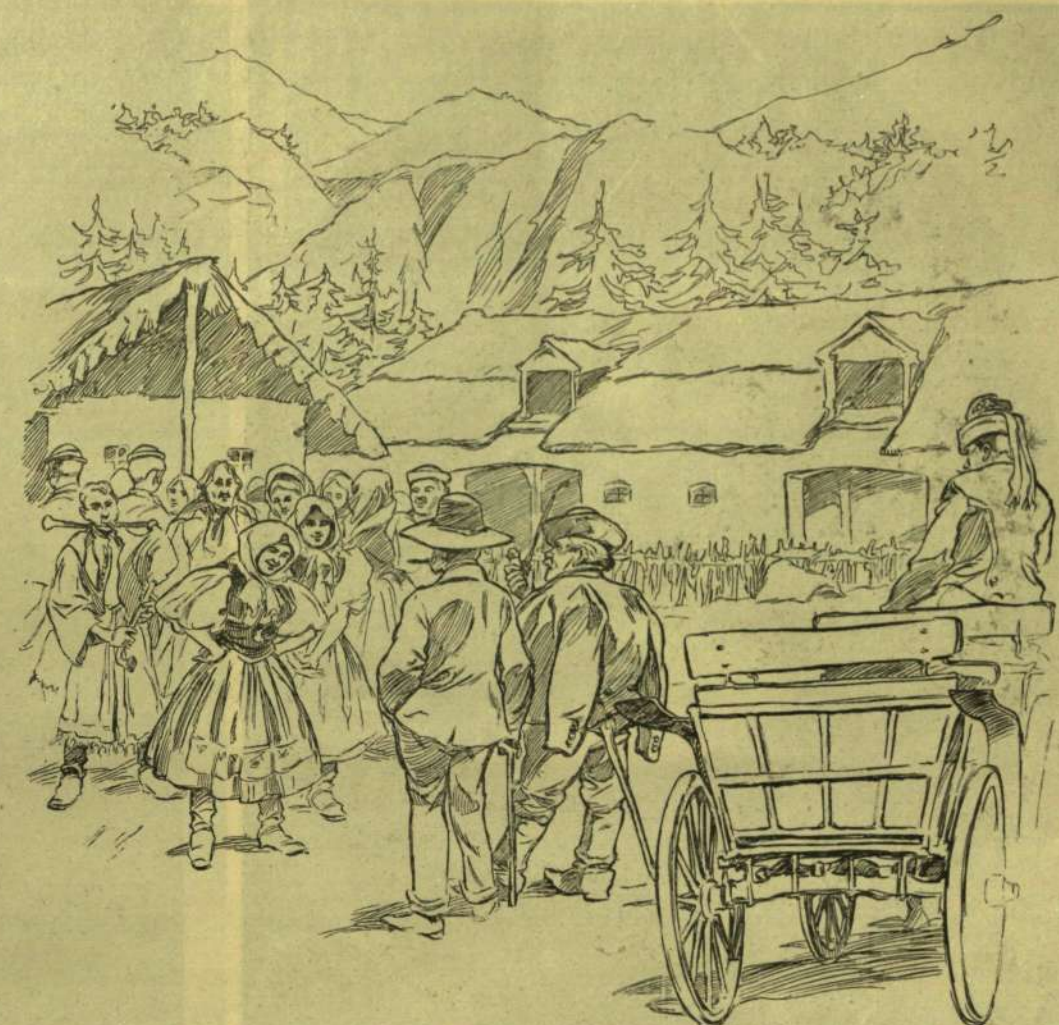
Töviskes uram be akarta eleinte fogni a két pejkót, a melyeken jött, de a mint körülnézett az istállóban s meglátta, hogy a táltosai vigan ropogtatják a zabot, sajnálta őket elvonni ettől az épületes foglalkozástól és azt rendszelte az erdésznek, hogy jobb lesz gyalog menni.

— A hogy gondolja, — mondá az erdész.

Kékkő vára mellett közvetlenül szelid gesztenye-erdő terül el, de a másik erdő, a honnan Töviskes fát akart, messze esik Lest felé és «Homolya»-nak nevezik. Jó egy óráig mentek, mendégéltek, míg odajutottak az erdészszel s még csak ott kezdődött a voltaképeni nagy vésződség, kivált a tíz ajándéka kijelölésével.

Töviskes mindenáron a legnagyobb faóriásokat akarta a fejsze alá juttatni s a mint valamelyik nagy példányhoz eljutott, még mindig nem volt biztos, nem találta-e nagyobbbat. Már pedig az egész több ezer holdnyi erdőt mégsem lehet bejárni. Az eltartana két hétig is.

Miklovics az erdész immár türelmetlen kez-



Garay Ákos rajza Mikszáth Kálmán elbeszélésehez.

A FÖLDESÚR ELÉ IS ODAUGROTT EGY CSINTALAN MENYECSEKE.

dett lenni, bosszúsán harapdálta vereses bajuszát s váltig morgott. Hát még mikor aztán később a gyomra is kezdett morogni! Most már ketten voltak lázadóban és okvetlenül nagy összekülönbözés támadt volna, ha közbe nem lép a gondviselés a gróf képiben. Ugyanis a grófnak eszébe jutott, hogy az öreg Töviskes nem bír ebédig hazajutni s így történnik (hiszen úgyse történt semmi rosz), hanem mert az álomtündér, mely a palackból jött elő, erőszakosan betapasztotta a szemhéjait.

Mikor fölébredt öreg uzsonnatájt, jó hangulatban, felülvélve, most már valahogy mégis kiválogatta a tíz fát, valamint megalkudott a többi húszra az erdészszel. Esti szürkület volt, mikor hazavetődött a várba, hol azzal fogadta a gróf:

— Bizony már aggódtunk, hogy elveszett. — Inkább az történt, instálom, hogy egy Töviskes helyett kettő jött haza. Ehol ni a másik töviskes.

Egy töviskes disznót (sünt) húzott ki a panyókára vetett mandli madzaggal összekötött ujjából, melyet hazajövet a mezőn talált s a kis grófnak hozott. Azok majd kibújtak a börtükből örömmükben s nyomban összeverekedtek, hogy kié legyen.

A vacsoránál (pompás juhpörkölt és túrócsusza volt a Töviskes uram kedvéért) szó fordult a turóról a gazdaságra, a gróf híres merinói juhaira s különösen annak adott kifejezést a bolonyói dinaszt, hogy az akkor divatban levő kékkői túrnak a készitési módját szeretné látni. A grófnak gyengéje voltak a juhjai, a nagyszerű angol kosok. Hát biz azokat érde-

mes volna megmutogatni, hanem hát az akol messze van.

— Hiszen ha még itt maradhatna kegyelmed egy napig.

— Már iszen miért ne maradhatnék itt? — egyezett bele Töviskes nagy készséggel.

Örült a gróf, de csodálkozott is. Mi az ördög lelte ezt a Töviskest? Hát nem törődik ez a maga gazdaságával egy csöppet sem? Csodálatos, hogy ilyen nagy munkaidőben flangérozik s épen ő, a kiről az a hit, hogy a sirjából is ki fog jönni sarnyu kaszáláskor és gyűjtéskor, hogy rárecsesentsen a munkásokra. Megfoghatatlan dolog ez!

Mint valami rejtély, váltig foglalkoztatta az exkanczellárt. A tisztartójának, Kiss Jánosnak is említette mosolyogva: Mit szól, hogy Töviskes még holnap is itt marad? Nem értem ezt az embert. Idejön ilyen hosszú útra harmincz hivány gerenda miatt, nem hogy a tisztjét, de mit beszél, a tisztje irnokát küldte volna és most meg itt ragad valóságos «lengyelnek». Hát ki hitte volna ezt Töviskesről?

Kiss János vállalt vont.

— Bizonyosan jól érzi magát, ez az egész. A kegyelmes úr szívéllyessége megragaszta. Nem tud megvárni innen. Aztán már öreg. Ilyenkor az ember gyerekké lesz. S a gyerekséggel visszatér a léha gondtalanság is. Ebből magyarázható meg az eset. Mert bizonyára Töviskes sincs kivéve az általános emberi törvények alól.

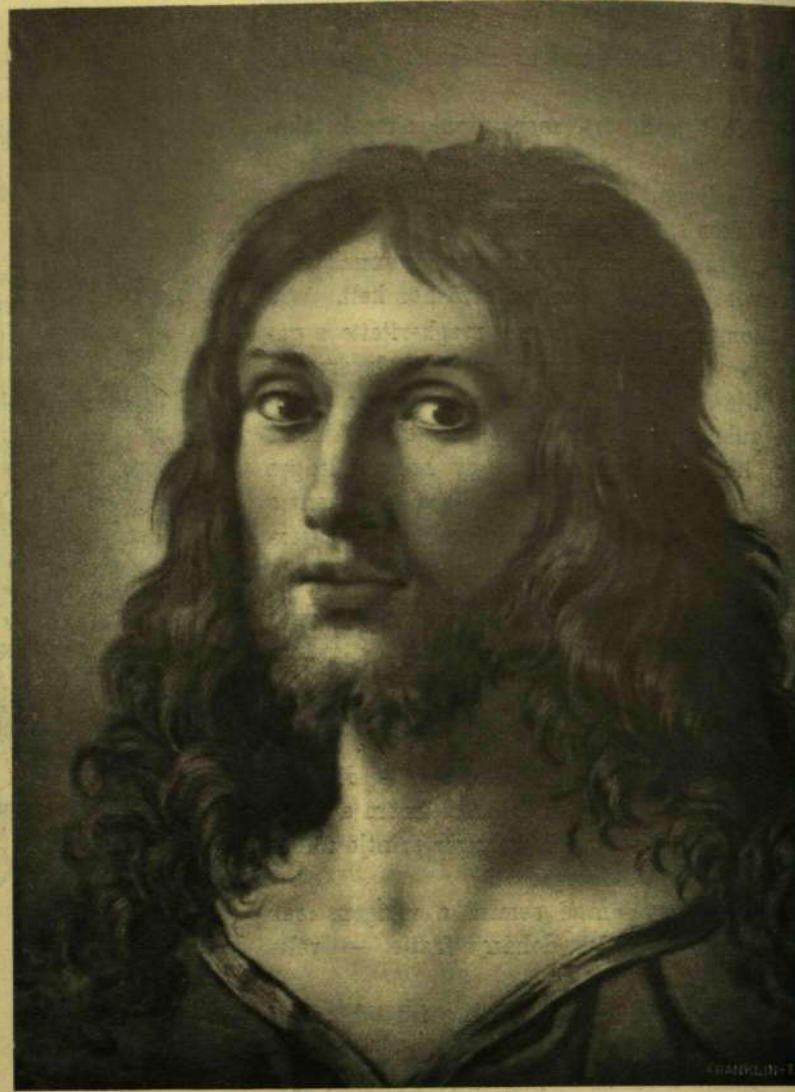
A következő nap befogatott a gróf s könnyű kocsián bejárva a gazdaságot, mind a két akolban megfordultak. Az egyikben épen lakzi volt. A juhász leányát az alsó-esztergályi sücs vette el. Javában szólt a dudu s a mindenünnen összegyűlt pásztor familiák a holt birka bűvés mekegésén ugyancsak rakták a csárdást. Nosza a földesúr elé is odaugrott egy csintalan menyecske, ringatva magát a csipőin.

— Hopszá hop! Jöjjön velem táncolni a kegyelmes gróf!

Egy másik szemrevaló begyes vászoncseléd



Carlo Dolci: Megváltó.



Annibale Caracci: Krisztus-fej.

pedig megtiszteltetés okáért Töviskes uramat hitta fel egy fordulóra.

A gróf elmosolyodott és már-már kötélnek állott volna, de Töviskes uram szigorúan ránczolta össze homlokát s méltósággal szólt rá az ex birodalmi kancellárra:

— Nem illendő dolog a magunk szörű embereknek az ilyen fajta keveredés.

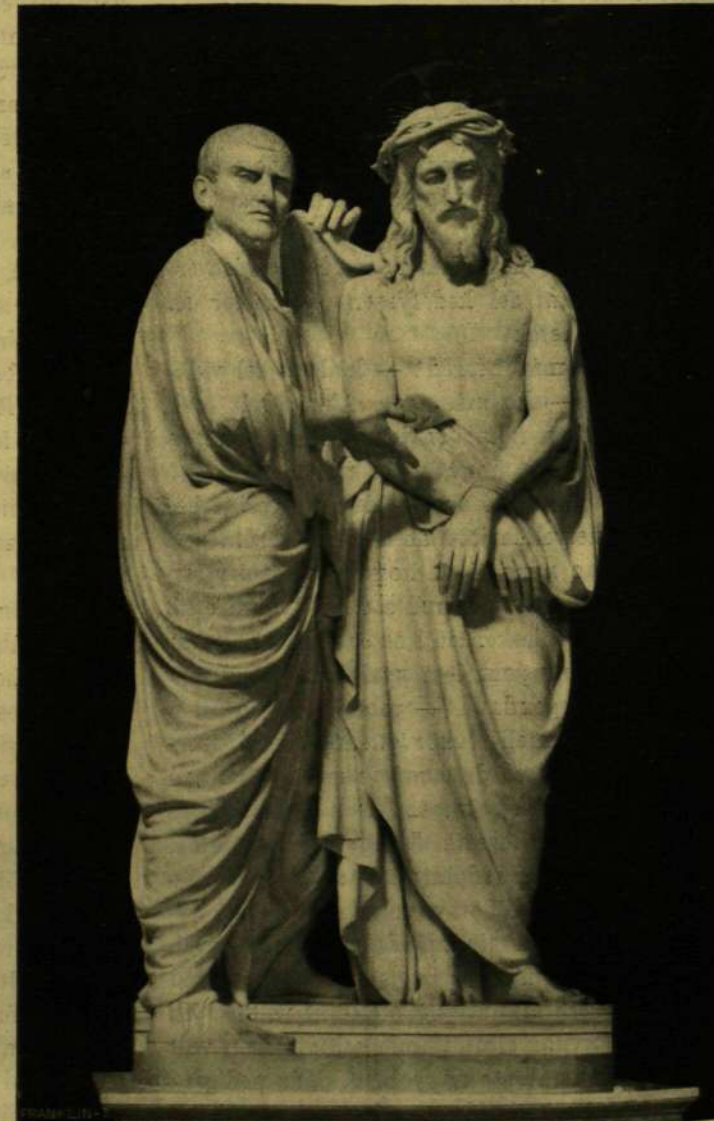
S elutasító mozdulattal intett távozást a mézes pálinka élvezetétől megtevélyedett vakmerő menyecskeknek:

— Ejh no, mi jutott az eszetekbe, ti csipások!

Mire haza kerültek a két majorból és a «Rocska» pusztáról, hol az ispánné főzött pompás ebédet, tyuklevest csipetkével és kapros lepényt, éppen a Töviskes kedvencz ételeit, a két gróffiu, János és Antal eleikbe jöttek jó messzire s már messziről kiabálták:



Michelangelo: Pietà.



Ecce Homo a római Scala Santában.



Carlo Dolci: Krisztus megáldja a kenyeret és bort.



Guido Reni: Ecce Homo.

— Mit hozott, Töviskes bácsi?

— Semmit, kedves virágszálcskáim, semmit, — sopánkodott Töviskes — ma semmit se leltem útközben, csak egy ürget.

— Mért nem hozta el hát az ürget?

— Mért beszélgettél a lyukba.

— Mért nem ment maga is utána?

— Mert én be nem férek.

— Az igaz, — mondá a kis Antalka — magának nagy hasa van.

— Az ám. A lyuk pedig olyan piczinyke, kedveskéim, hogy azon éppen csak az ürge fért be. Hanem iszen kilehetett volna önteni, ha tudtam volna, hogy magoknak kell.

No lett ebből sok szófia beszéd. A két gyerek elborította szemrehányással, kérdéssel.

— Mit? Ki lehetett volna önteni? És maga még se öntötte ki?

— Nem ám, — mentegetőzött Töviskes — mert nem volt hozzá vizem.

— Hát vízzel kell azt kiönteni?



Sebastiano del Piombo: A keresztet vivő Krisztus.



Lucas van Leyden: Töviskoszorús Krisztus.



Palma Vecchio: Az emausi lakoma.

— Természetesen vízzel.
— És borral nem lehetne? — tudakolta János.

— Azzal is lehetne, — nevetett Töviskes, — csak hogy bor se volt.

— Ejnye, hiszen az apa két palaczkot tett a kocsiába, mikor reggel elmentek.

— Hja, azt megittuk az ebédnél, aztán kár is volna az ürgékre bort pazarolni.

Töméredek anyag lett ezzel odadobva a fiúk fantáziája és kíváncsisága elé. Hogy megy az az ürgeöntés? Mért fél az ürge annyira a viztől? Megszippegy-e, mikor az árvízvet éri a házában? Nem visít, vagy nem bömböl? Mikor menekül kifelé, nem harapja meg az embert, a ki a lyuknál várja?

Ezer kérdést intéztek az apjukhoz is. De az egyáltalában nem tudott semmit az ürgekről (pedig ő maga is olyan kiöntött ürge volt). Ezért aztán nem is vették sokba az apjukat. Mennyivel okosabbnak látszott nekik most Töviskes bácsi. Felmásztak az ölébe vacsora után s váltig az ürgekről folyt a szó, míg végre azzal bízta meg a fiúkat, hogy ha már ennyire nagy a kíváncságuk és ha az édes mama, a kegyelmes asszony megengedi, holnap kimegy velök a határba ürget önteni s egy csebet is visznek magukkal.

Hát ez meg éppen meghatotta az egész grófi familiát. A gróf különösen nagyra volt vele s mikor Töviskes elvonult lefeküdni, vagyis lement még előbb egy kicsit trécselni az istállóba s megnézni a pejkokat (biz isten, napról napra teltebbek a zabocskáktól), büszkélkedve emlegette a grófnő előtt.

— Látod, ilyen a magyar paraszt. Született gentleman. Nincs ennek párja a világon. Ez most háromezer holdon pepeszelhetne otthon, sarnytűja renden, gabonája kiesépeletlen, nyilván sok elpusztul, sokat meg ellopnak a megszippegyt felügyelet hiányában s daczára annak, hogy takarékos ember, szenvedélyes gazda, mégis annyira gavallér, hogy itt marad a gyerekek miatt, mert azok ürget akarnak vele öntetni. Mesébe való ez, fiam. Nagyon meg kell az ilyen embert becsülni.

S tényleg kiment a következő napon a fiúkkal s öntötték az ürget egész délelőtt, isteni mulatság volt, — délután pedig ott üldögélt velük a várudvaron a fenyvek alatt s vízipuskát faragott bodzafából s ijjat zsindelyből. Rop-

pant hanczura és sok kellemetes dévajság támadt ebből, különösen a vízipuska tetszett a fiúknak, a kik husz-huszonöt lépésnyi távolságra is megfreeskelték belőle az udvaron és a folyosókon a sürgő-forgó mindenféle frajtokat, komornákat és varróleányokat, kikkel tele volt a grófi udvar. Vidám sikoltozás, eleveség, esatara, vihanczolás verte fel a vár szokott mogorva csendjét. Még a piczi grófkisasszonyok is (voltak vagy hárman) előjöttek apránként s Töviskes bácsi körül csoportosultak a francia frajlával, hogy hátha nekik is faragna valamit az öreg, a mint hogy csinált is azon nyomban egy-egy hosszú lánczot pitypángokból, a mit a nyakukba akasztott és hát az is elég öröm volt. Értékesnek találták, mert nem volt aranyból.

Ezenközben beszélt a gyerekeknek a kis rókákról, melyek szintén olyanfajta lyukakban laknak az anyjukkal, mint az ürgek, a mókusokról, melyek a Homolya fenyvein fel s alá sétálnak olyan könnyedén, mintha sima földön járnának. Azoknak bezzeg nincs asztmájuk, mint nekem, (már mint Töviskes bácsinak) nehéz is őket elfogni, ámbár ő tudja egy módját.

— Menjünk, fogjunk el egyet, — sürgette János.

— Most már későn van, kis grófcoska. Már is esteledik s az erdő messze van, most már valahol egybeült alusznak a mókusok.

— Hát akkor menjünk el reggel. Ugy-e elmegyünk reggel? Igérje meg, Töviskes bácsi!

— Egy szót se többet, gyerekek, — hangzott most közbe a kavesos úton közeledő s a bokrok által eltakart öreg gróf korholó hangja. — Nem szabad visszaélnetek a Töviskes bácsi jószágával. Töviskes bácsinak egyéb dolga is van, mint veletek játszani. Nem szabad öt többé visszatartanotok. Nem engedem meg. Nem mentek el innen mindjárt!

A gyerekek szét is rebbentek erre, bár az öreg Töviskes, a ki most magára maradt, biztalan integetett utánok, ekképen szólva a kegyelmes úrhoz:

— Már pedig én holnap is itt akarok maradni.

— Hogyan? — hebegte a gróf némi zavarral a meglepő kijelentésre. — Mégis rávették volna? Ugyan ne hallgasson rájuk!

— Nem a kis grófok miatt, — mondta Töviskes akadozva, titokzatos körültekintéssel, susogóvá törpítve hangját, — hanem sokkal magasabb okok irányában.

— Magasabb okok? Nem értem kegyelmedet, — mosolygott a gróf — még bizony kíváncsivá tesz. Maradjon, kedves Töviskes, hiszen én csak örülök rajta, de milyen magasabb okok lehetnek azok?

Töviskes egészen odahajolt a gróf füléhez s hamiskás szemhunyorítással sugta:

— Asszony van a játékban, ha már meg kell vallani az igazat.

— Asszony? — csodálkozott az exkanczellár, hogy a nagy kék szemek kerekre nyitultak és a szája is tátva maradt.

— Az bizony, fehér eseléd. Nincs egyébképen.

— Terrington! — mondá a gróf halkán. — És hány éves most kegyelmed?

— Hatvan és valami.

— Mi az a valami?

— Az úgy hét esztendő telibe.

— Ejha! Gratulálok, kedves Töviskes. És itt van az a személy a várban?

— Itt, — felelte Töviskes rejtélyesen.

— És ki az?

— Hm, azt nem mondhatom meg.

— Ha már ennyi bizalomra méltott, ezt sem szabad elhallgatnia.

— De mikor éppen abban van a dolog fundamentuma, — szabódott Töviskes, — hogy az a bizonyos perszóna meg ne tudja.

Most még jobban megütődött a gróf.

— Hogy mit ne tudjon meg?

— Azt, hogy én szemet vettem rá.

— Engedje meg, Töviskes, de én egyáltalában nem értem magát. Mintha össze-vissza beszélne, vagy nekem volna nehéz fejem.

Szerelmi kalandról szól, de azt akarja, hogy a nő ne tudjon róla... Hiszen nem lehet az a nélkül...

— Oh, no! — kacagott fel Töviskes, a száját megtörölve. Még mit nem gondol a kegyelmes úr? Szépen itélkezik! Töviskes Jóséfről! Ejnye, ejnye! Már hogy én? (És itt megint elkezdett hahotázni.) Oh, jaj nekem, bűnös fejemnek. Hiszen csak éppen hogy a világon vagyok. A fiamra gondoltam, édes kegyelmes uram, a hatvanhét évemmel s az ötlött eszembe, a mint ezt a sok takaros vászoncselédiséget látom itt somfordálni, hogy meg kellene házastatni s legottan kinéztem a számára egyet, egy jóképűt, — mert otthon a sok sült parasztból nincsen mit válogatni. Mégis valami jobb fajtát, valami finomabbat akarnék a kölyköknek. Tunikás legyen, de legyen rajta mit fogni is, sőt ne legyen erő hián sem. Egy pozsonyi mérőt az asszonynak is föl kell tudni emelni, vagy különben lekvárnak való. Hát mondom, kinéztem egyet, tökéleteset a külső számlájára nézve s azért akarok még itt maradni, hogy áspis szemekkel kikémleljem, mi lakik benne, s úgy vegyem szemügyre a természetét, viselkedését, dologhani ügyeskedését, hogy ő maga sejtjelemmel se legyen róla. Hát én bizony olyan spion-féle vagyok itt most.

— Most már értem, — nevetett a gróf a félreértésen. Okosan teszi kegyelmed. S bizonyára nagy szerencse lesz az én személyzetemre, akármelyiket éri a kitüntetés. Az ördögbe, nem tréfa dolog Forgách eselédjéből egyszerre becsüppenni fiatal Töviskesnének.

Ez a szó, úgy látszik, fölbiztította a hiúságát, dőlyfősen vágott vissza:

— Hiszen választhatnánk mi tán kastélyos kisasszonyt is, de én olyat akarok, a ki el ne fitorítsa a száját, mikor parancsolok neki.

— Persze, persze. (A gróftól láthatólag érdekelte az eset.) De talán hasznos felvilágosításokat adhatnék magam is, ha megsógná, melyik az.

— A világért sem, — tiltakozott Töviskes. — Mert ha megmondanám a kegyelmes úrnak és ha a kegyelmes úr nem is szólna senkinek, nem lenne meg többé az a hitem, hogy a leány nem kiszámításból mutatkozott olyannak, a milyen nek én láttam.

Erre aztán nem lehetett semmit se felelni, igaz a volt Töviskesnek (de iszen okos, hideg eszű ember az), a gróf tehát nem is firtatta tovább, hanem azt mégse állhatta meg, hogy este lefekvés előtt el ne újságolja a grófnőnek.

Az pedig éppen annyi volt, mintha egy eleven hangyát eresztett volna el a nyoszolyájába, egész éjjel nem hagyta aludni, hánykódott ide-oda, találgatván, melyik komorna lehet (de hátha a francia nevelőnő), reggel aztán az első dolga volt kimenni a konyhába, a hol a reggelit főzik s elmondani a személyzetnek nagy titokban:

— Vigyázzatok magatokra, mert a gazdag Töviskes menyasszonyt akar választani közületek a fiának.



Paolo Veronese: Krisztus a farizeus lakomáján.

— És nem tudja kegyelmed, hová ment, mert írnek neki? — sopánkodott a sziráki zsidó.

— Nem tudom én, lelkem Murczukám, — felelte Töviskesné egyszerűen — mert semmit se szolt, mikor elment. Csak annyit tudok szegényről, hogy nyaral valahol.

KIÁRENDÁLT URAK.

REGÉNY.

(Vége.)

Irta RÁKOSI VIKTOR.

Jól bent voltak már a hegyek közt, mikor egyszerre csak a rengeteg elkezdett zúgni. Egy hirtelen jött szélroham vágatott végig rajta. Utána pár pillanatig tartó csend következett. Azután a szélnek újabb rohama. Ez már fagyos volt és hópelyheket hozott. A színész összehozta és aggódva nézett társára, a ki nem vett észre semmit az időváltozásból, hanem milyen lehorgasztott fejjel haladt tovább a gyalogúton. Most egy tisztásra értek és látható volt, hogy az eget piszkos-szürke hófelhők borítják. A színész figyelmeztette Szentlélekit, a ki megállt, körülnézett, a szeme villant egyet és így szolt:

— Jó helyre kerültünk. A gyilkos-szakadéknál vagyunk. Betérhetünk az öreg Vitányihoz. Félrekapott az útról s egy fertály óra múlva egy a hegyoldalhoz ragasztott szalmafedőes házikóhoz érkeztek. Ekkor már sűrűn hullott a hó és erősen sötétedni kezdett. A szélrohamek egyre gyakrabban jöttek és erősebbek lettek. A háztól le lehetett látni a szakadékba, melyen, nagy darab sziklákra megtörve, patak zúgott végig. Szentléleki levette süvegét, hosszú ősz baja csak úgy lobogott a szélvészben. És a színész maga előtt látta Lear királyt a viharban, a mint megy hűséges Cordéliáját megkeresni.

A házikó egy szobából, egy rongyos istállóból és egy kamarából állott, mely tele volt favigó szerszámokkal. A szobában, az alacsony, lapos kemence tetején, barátságos tűz égett. A tűz mellett egy öreg ember pipázgatót, a ki felkelt, levette süvegét és zsebetette pipáját, mikor az urakat meglátta.

— Megszorította az urakat a vihar? Tessék a tűz mellé telepedni.

— A leánya nincs itthon? — kérdezte Szentléleki.

— Csak a tehénért szaladt ki.

Ezzel az öreg otthagya őket s a ház elé ment a leánya után nézni. A két ember a tűz mellé ült egy padra s pipára gyújtott. Szentléleki egy darabig a tűzbe bámult, aztán lassú hangon megszólalt:

— A vihar megállított utunkban. És éppen a Vitányi házánál állított meg. Tudod-e, ki ez az ember?

— Nem.

— Ez a Vitányi agyonütötte a vejét, hogy megszabadítsa tőle a leányát.

A színész összerázkódott. Mint távoli mennydörgés hallatszott be kívülről az őserdő zúgása, a kéményben pedig a meszorult szél sikoltózott és lobogtatta a tüzet. A színész azt hitte, hogy a gyilkos dühének tombolását és az áldozat jajgatását hallja.

— Hogy is volt csak? — sutogott maga elé Szentléleki. — Ez a vő egy kegyetlen gazember volt, a ki sokszor félholtra verte a szegény asszonyt. Az asszony egyszer hazaszkokott az apjához. Az ura utána jött ide, vissza akarta vinni magához. Így történt a dolog. Én azt mondom neked, színész, hogy az öreg Vitányinak igaza volt. Vannak isteni törvények és vannak emberi törvények. Az isteni törvények szerint Vitányinak volt igaza. Ő nem tett egyebet, mint megjavította a rossz emberi törvényt.

A színész nem felelt rá semmit. Szentléleki folytatta:

— Fegyházba került, de csak rövid időre. Enyhe büntetést kapott, mert az emberek is érezték, hogy az ő részén van az igazság.

Elhallgatott. Vitányi is megjelent egy harminez és negyven év közötti menyecskével, a ki kezteskolt Szentlélekiné s aztán rögtön hozzálátott, hogy valami jó meleg levest főzzön az uraknak. Szikrai is átadta az asszonynak a tarisznyát és az elmaradhatatlan pálinkát, mondván, hogy azt is rakja a vacsora-asztalra. Szentléleki kinézett a viharba, s a vizsgálat eredményeként kijelentette, hogy itt kell tölteniök az éjszakát.

Vacsora után az asszony két zsupp szalmát hozott be, az egyik sarokban elhelyezte, s kérte Szikrait, hogy elégedjék meg ezzel az ággyal. Szikrai megköszönte s mindjárt le is feküdt, mert nagyon el volt fáradva. Éjfélre járhatott az idő, mikor hirtelen fölébredt. Odakint a vihar még egyre zúgott és tombolt. Olyanféle zaj volt ez, mintha rémült embertömegek rohanná-



A KOSSUTH-SZOBOR JUTALMAZOTT PÁLYATERVE KOLOZSVÁRI SZESZÁK FERENCZTŐL.

nak keresztül hatalmas fahidakon. Ajtón, ablakon folytonos zörgés volt, mintha láthatatlan alakok bebocsátást sürgetnének. A tűz mellett ült Szentléleki és Vitányi. Az öreg paraszt odahajolt Szentlélekihez és így szólt:

— Hallja ezt, nagy jó uram? A megölt ember keresi rajtam az életet. Ilyenkor nem fekszem le és nem alszom. Mert arról az emberről álmodom. A szája le van csukva és mégis beszél, mért tele van véres sebekkel és minden sebe egy száj, mely kiabál rám...

Az öreg paraszt kérges két tenyerébe temette arcát. Szentléleki arcán rémület mutatkozott és verejtékes homlokát törülgette.

— Ettől engem nem szabadít meg se templom, se pálinka. Se imádság, se káromkodás. De nem bánom, ez legyen az én büntetésem. Viselem.

Elhallgatott és néhány fadarabot vetett a tűzre. Szentléleki fölkel, az ágyhoz tántorgott és beledobta magát.

Hajnalhasadtakor eltűnt a vihar. Szentléleki fölült ágyában és körültekintett. A kemence kuzkjában a földön (csak egy ködmön volt a feje alá gyűrve) feküdt az öreg Vitányi és mélyen, nyugodtan aludt. Hadd aludjék, gondolta Szentléleki, és ő maga is visszadőlt az ágyba.

A tél kiadta utolsó mérget a gyönyörű tavasz napra virradt az erdő. A laza kései hó is rögtön olvadásnak indult, csak itt-ott tarkáztak fehér foltjai a földet. Mikor Vitányi megmozdult és kinyitotta szemét, Szentléleki rögtön kiugrott az ágyból s rámondott a színészre. Hamarosan fölkeltek. Bűsűt vettek az erdei embertől, kinek minden látogatója csak a saját lelkiismeretének remálkaja volt s folytatták zordon útjukat.

Napfényes, meleg időben köszöntöttek be Lucskon, Impérfalvi házához. A gazda nem volt otthon. Eszti keze ujjongva futott Szikrai karja közé s a vén színész megragadta és csókolgatta szőke fürtös fejcsőkjét.

— Látod Esztikém ezt a bécst? Ez a te nagyapád, a kit neked szeretned kell. Ugy-e eljössz velünk, kis leányom?

S ezzel elővette a ezüstkötőt és átadta Esztikének. A kis leány vigan tapsolt és ugrált Szikrai körül. Azután nagyapjához futott s megragadta a kezét. Szentléleki valami édes zsidóságot érzett a szíve tájékán.

— Nagy jó uram, — szól a színész, — ölbe veszem a kicsikét és indulunk. — Szentléleki szomorúan intett nemet.

— Nem, barátom. Nem lophatom el azt, a mi az enyém. Ezzel elismerném, hogy nincs

jussom a gyerekekhez. Ha jön Impérfalvi, csak küldd be a szobába.

— És ezzel bement a házba. Alig tűnt el ott, nagy robajjal kicsapódott az utcára nyíló kis ajtó és belépett rajta Impérfalvi. Majdnem futva jött, melle zihálása mutatta, s durván rászólt Szikraira:

— Mit kerestek itt?

A színész szemében föllobbant az indulat, de hangja nyugodt volt, mikor felelt:

— Majd megmondja az, a ki odabent várja.

— És Impérfalvi bement Szentléleki után a házba, de lépései most már lassúbbak voltak.

XV.

Impérfalvi kábultan kérdezte magától: hogy történhetett ez?

Egyszer csak az egeknek örökre szürke és borús, bús kárpítja kétfelé szakadt s egy fényes és meleg sugár esett alá Impérfalvinak Lucski házára: megjelent Szikrai, a vén színész, kezénél fogva bevezetett egy négy-öt évesnek látszó kis leányt, a kit mint Szentléleki Esztert mutatott be, Impérfalvi Eszter leányát.

Nagy nap volt ez az Impérfalvi-házban, a mely Lucskon korántsem volt oly nyomorúságos, mint Ér-Tarpan. A hálás falu böcsületesen eltartotta ezt a kiarendált urat, a ki bucsújáró helylyé tette Lucskot. Impérfalvi Miklós azért vedlett úr volt most is, mint régenté, de a nyomor nem ritt úgy le róla, mint Ér-Tarpan. Járva emberek közé, külsejét se hanyagolta már úgy el. Minthogy jutott jóra való belső esélésre és napszámosra, a kertje is szemrevalóbb volt. Akadt benne gyümölcs, meg virág is, nemesek kukorice, tök és napraforgó. Nyugodtan és meglegedetten élte volna itt le hátralevő napjait, ha ott nem lett volna életlen az az óriási rejtély, leányának titokteljes eltűnése. Ezt nem tudta megérteni, megmagyarázni, kideríteni. Nem tudta elfelejteni a leányát, pedig különben közbömbös és szeretetlenség lélek lakott benne.

Az örömmel és a fájdalomnak egy csodálatos keveréke támadt benne, mikor beállított hozzá a markáns arcú idegen s hozta az unokáját, Eszter leányát. Ekkor tudta meg, hogy hova lett a leánya és hogy már meg is halt. S mikor a kis Eszti a gyermekek boldog elfogulatlan-ságával, megérkezése után pár perccel elkezdett ide-oda szaladgálni, a vén Impérfalvi reszketeg tenyerét végighúzta homlokán, mert ezt a látványt szinte kápráztatnak vélté: valami húsz év előtti szakasztott így futkosott a leánya, ugyanezzel az arany hajjal, ugyanezekkel a kék

szemekkel. Lassan legyőzte zavarát, meglepetését, izalmát, felölelte és csókjaival halmozta el kis unokáját. Azután bement a szobájába, letérdelt az ágya fölött függő feszület előtt s imádkozni akart. De csak sirni tudott. S ezek a könnyek bizonyára ép úgy megtalálták az utat Istenhez, mint a hogy az imádsága megtalálta volna.

Mikor Impérfalvi fölkel a feszület elől, ki volt békülve a világgal, az Istennel és az emberekkel egyaránt. Valami nagy megnyugvás töltötte el egész belsejét, úgy fogta fel a dolgot, hogy a menyéi hatalmak végre is belátták, hogy mivel tartoznak neki és megfizették az adósságukat.

Szikrai a nagyapa örömet hallgatagon és komoran nézte végig. A hálás Impérfalvi mársz-totta, hogy töltsön nála egy pár napot. De a színész visszautasította, mondván: hogy a városban nagyobb szükség van rá. Ekkor jutott eszébe Impérfalvinak valami, a mi iránt eddig nem érdeklődött.

— Csudálom, — mondá Impérfalvi Szikra-nak, mikor este a vacsoránál ültek, — hogy a Szentléleki-fiú ideküldte Esztikét.

A színész komor vonásaira még sötétebb felhő ereszkedett. — Egyáltalán nem küldte volna ide, de nagy beteg s kórházba készül. Tán már be is ment. Az pedig, hogy a gyerek idejőjön és ne a másik nagyapjához, az anya kívánsága volt. Úgy látszik, az döntött, hogy uraságod jobb mód-ban van, mint Szentléleki. Legalább ők úgy voltak értesülve.

Itt a színész körüljártatta tekintetét s olyan képet vágott, mintha azt akarta volna mondani, hogy ez az értesülés alighanem rossz volt, mert itt elég nyomorúságosan fest minden. Impérfalvi nem vette észre ezt a lenéző tekintetet, ő most az egész világot jónak, kedvesnek, ragyogónak látta. Azt akarta, hogy öröme-n a színész is részese legyen s ezért elkezdte itatni. A színész megivott mindent, a mit eléje tettek, de megdermedt lelke nem engedett. Két-tós szomorúság fagyasztotta: a tudóvésztes fiú réme s az, hogy az édes Esztikét itt kell hagynia ennek az utálatos, vén, idegen ember-nek a körmei közt. A bor hatalmas démona, mely az élet annyi keserűségén könnyen átse-gítetté, most gyöngye ficsókának tetszett. A ma-mor nem tudta megőlni a bánatot. Szokása el-lenére, egyre hallgatagabb és melankólikusabb lett. Impérfalvi hiába remélte, hogy majd a leányáról mesél, attól az időtől fogva, hogy el-tűnt a szülői háztól. Végre is Impérfalvi meg-únta a dolgot, megmutatta a színésznek, hogy hol fog hálni, ő maga pedig felhúzza eszímáját s Eszti ágyához lopódzott. Sokáig gyönyör-ködött a halkan pihegő kis angyal álmában. Azután lefeküdt s boldogan álmodozva töltötte az éjszakát.

Másnap reggel Szikrai elbucszott a kis leánytól. Korán el akart menni, de nem volt rá képes. Minduntalan térdére ültette Esztikét s szívére kötötte, hogy ne felejtse el Szikrai bácsit és jegyezze meg magának jól, hogy Szikrai bácsinál jobb barátja soha volt és soha lesz. Végre már szegyenleni kezdte elérzékenyülését és egy berámázott, fakó arczképet kotort elő zsebéből.

— Ezt neked adom, Esztikém, hogy el ne felejtssd az arezomat. Őnt pedig arra kérem, Impérfalvi úr, hogy ha némi hálát érez irán-tam, a mért hazahoztam az unokáját, ezt az arczképet akassza majd a kis leány ágya föl-é.

— Meglesz. — A színész aztán még egyszer megcsókolta Esztikét, a ki szintén elszontyolodott kisse,



HOLLÓ BARNABÁS ÉS ISTÓK JÁNOS PÁLYATERVE.



KALLÓS EDE, KOMOR MARCELL ÉS JAKAB DEZSŐ PÁLYATERVE.

A KOSSUTH-SZOBOR PÁLYÁZAT JUTALMAZOTT PÁLYATERVEI.

azután kezét szorított Impérfalvival s gyors léptekkel elhagyta a házat.

Impérfalvi azzal kezdte új életét, hogy leg-szebb ruhájába öltözködött s kis unokáját meg-sétáltatta a faluban. Először is elvitte a pap-hoz, hogy eldicsekedjék vele, azután betért Rojkó asztaloshoz, a hol egy kis ágyat és egy pár gyerekzséket rendelt neki. Majd benézett a tanítóhoz, a kinek a leánya Budapesten ki-tanult varróné volt s csinos ruhákat rendelt Esztikének. Még az is eszébe jutott, hogy egy kis leányeséledet fogadjon, a ki ne csak szoba-lánya, hanem játszótárs is legyen az unokájá-nak. Első pillanattól kezdve az a félelem élt benne, hogy majd ez a gyerek is itt fogja őt hagyni, ha nem veszi körül a kellő szeretettel. Unokájának fölbugganása oly váratlan, meg-lepő, majdnem csudás volt, hogy az öreg em-bert egészen kiforgatta magából. Egyszerre tisztán állott előtte, hogy egykor a leányával szemben nem viselte magát apailag, és szent fogadást tett magában, hogy az unokájánál fogja pótolni régi mulasztását. Az Isten külö-nös kegyelme nyilatkozott meg abban, hogy késő öregségének földéretésére egy angyalt kül-dött a házhoz. S ez az isteni kegyelem eláraszt-totta, végigsöpörte, kitisztította ezt a durva lelket s nemes érzelmek magjait hintette el benne.

Új élet kezdődött az ócska házban. Magába mélyedt: ez hát az az állapot, melyet az embe-rek boldogságnak neveznek?

Egybefolytak nála a nappal és az éjszaka: édes, bódító mámorban élte át mind a kettőt. Szerette ő a feleségét, szerette a leányát is, de az olyan passzív érzés volt; mostani indulata átjárta, átítatta lelkének minden porékiját.

Meddig tartott ez? Tíz napig, három hétig, száz évig? Nem tudta volna megmondani. A ha-talmas, intenzív érzés a végtelenség benyomá-sát tette rá. Így volt mindig és így lesz örökké.

A községházánál volt, mikor jelentették neki,

hogy vendégek érkeztek hozzá. Impérfalvi meg-rettent. Maga se tudta, miért? Remegés és nagy gyöngeség fogta el. Úgy érezte, hogy rögtön elájul. Azután futva elindult háza felé. Miért? Sejtelve se volt róla. Hátranézett: nem kergette senki. De tán ő kerget valakit, a kit utól kell érnie? ... Futott tovább. Belökte a kis kaput ... a színész! ... ez intett feléje, ő tovább rohant. Felszakitotta az ajtót, előtte állott Szentléleki Gáspár.

Mintha falnak futott volna, úgy visszapat-tant s az ajtó felé hátrált. Egy parancsoló hang durván rászólt:

— Megállj, Impérfalvi! Futsz előlem? Ebből látom, hogy rám ismertél.

Impérfalvi megállt, mintha leszögezték volna. A két farkas egymás szeme közé nézett.

— Nem jöttem ide ellenséges indulattal, — folytatta Szentléleki, — de le akarok számolni veled.

Impérfalvi türelmetlen mozdulatot tett.

— Ereszsz, — szól az izgatottságtól reszkető hangon, — csak azért fogsz itt, hogy az a szí-nész azalatt elszökjék az unokámmal.

— És ezzel ismét egy lépést tett az ajtó felé. Ekkor Szentléleki odament az ajtóhoz és neki-vetette a hátát.

— Nem mégy ki addig, míg el nem intézzük a dolgot. Eltaláltad, hogy az unokáért jöttem. Azt a gyereket nekem teremtette az Isten. Egyszer már utamba álltál és ezzel megölted az életemet. Akkor a boldogság te mellett ment el és te megragadtad. Jó. De most rajtam a sor. Most nekem kinálkozik az alkalom, ne állj megint az utamba. Egyszer elvetted tőlem azt, a kit szerettem, másodszor nem fogod el-venni. Te még hozzá szerencsétlenné tetted Ságody Mártát is. Én velem talán boldog lett volna. De én mindenesetre boldog lettem volna. Megölted mind a kettőnknek az életét ... Hall-gass ide, Impérfalvi, a fiamat is elvesztettem.

Meghalt ... Magam vagyok. Ez az egy virág nyílik nekem ... ezt is le akarod tépni? ... Nincs Isten az égből, ha ez lehetséges.

A vén ember, miközben ezeket a szaggatott mondatokat hol elszuttogta, hol elrikácsolta, egyre közelebb jött Impérfalvihoz. Impérfalvi pedig ez ijesztő arc láttára, melyen vagy düh, vagy fájdalom ezikázott végig, lassan hátrált. Végre megkapaszkodott az asztalban és így felelt:

— Nem úgy van, Szentléleki Gáspár. Te ha-zugságokkal áltatod magad. Ságody Márta en-gem választott, önként jött hozzám. Ez az egyik. A másik meg az, hogy a te fiad megszöktette az én leányomat s elvesztett leányom helyett most az Isten egy másikat küldött öreg napjaimra. Ez az igazság.

Szentléleki összehúzta a szemeit, arca ke-gyetlen kifejezést öltött. Tompa hangon így szólt:

— Annál rosszabb rád nézve, Impérfalvi, ha így gondolkodol. Mert tudd meg, hogy élet vagy halál, de én ma azt a kis leányt elviszem magammal.

Oly szilaj elszántság volt e hangban, hogy Impérfalvi megrázkódott. Szentléleki durva energiája mellett majdnem könyörgésként hang-zott, mikor így szólt:

— Nem, Szentléleki ... azt nem fogod tenni ... azt nem teheted ...

Szentléleki fagyosan végignézett rajta, vállat vont s kifelé indult. A mint hipnotizáló tekin-tetét elfordította Impérfalviról, ez mintha egy-szerre erőre kapott volna. Vad káromkodással Szentlélekiire ugrott s a mutatódójján levő, acél-ból készült, nehéz pecsétnyomó-gyűrűvel halán-tékon sujtotta.

Szentléleki megtántorodott, a vér előntötte arcát. A következő másodperczben fölegyene-sedett, lekapta válláról a puskát s rálőtt Impérfalvi Miklósrá.



HORVAY JÁNOS KIVITELRE ELFOGÁDOTT PÁLYATERVE.

Impérfalvi Miklós megingott, egy darabig kapkodott a levegőben, mintha valamibe meg akarna kapaszkodni, azután lezuhant. Néhányat vonaglott, hörgött s meghalt.

XVI.

A megújuló tavasz szinte a feltámadás hozsannájával töltötte be a völgyet. A felhőtlen égről csak úgy szakadt alá a fény és a melegség. Az új életre kapott földből viszont tódult fölfelé a virágillat, a madárdal s a sütkérező emberi lelkekből kitörő hálásóhaj, elfojtott vágy, ébredő remény... Mindez a sugaras légben egy diadalmi himnuszszá olvadt össze... És a színész fázott. És a színésznő a fogai vaczogtak.

— Gyere Esztikém, majd bujósckát játszunk a bokrok közt.

A kis leány összeverte apró tenyereit.

— Jaj de jó lesz, Szikrai bácsi.

Messzebb mentek egy kicsit a háztól. A bok-



RÓNA JÓZSEF PÁLYATERVE.

a kis leányra. A viráért nyúlt s kinyújtott keze láthatólag remegett. Mikor a virágot kezeiben érezte, levette süvegét s nehéz léptekkel megindult a szoba felé, melyben áldozata feküdt. (A hazatérő eselések így találták a halottat: mellén imára kulcsolt kéz, benne virág.)

Szikrai a ház mellett vezető gyalogúton, a merre jöttek is, futott a kis leánynyal az erdő felé. Az erdő széléről visszanezézett s látta, hogy Szentléleki emelt fővel, öles, nagy, de könnyű léptekkel jön utána. Megvárta.

Szentléleki karjai közé vette unokáját s aranyoskőre hajára fektette fejének azt a felét, mely nem volt véres. Szemeit forró könnyek töltötték meg. Teste összerándult néhányszor, mintha zokogás szaladt volna végig rajta. De mindez hamar véget ért. A könnyek felszáradtak, tekintete tiszta és nyugodt lett. A vén ember szívébe béke tért és soha ily boldognak nem érezte magát... S a kis leány szeretettel simult nagypapja mellére... pedig nem is tudta, hogy oly végtelenül szeretotte őt ez a vén ember, hogy érette gyilkosává lett annak a másik vén embernek...

A KOSSUTH-SZOBOR PÁLYÁZAT.

Igyekezünk elfelejteni azokat a tolakodó feljajdulásokat, melyek minden zsüri-döntés nyomában felhangzanak; igyekezünk elfelejteni a sértett becsúgy, kapzsiság és más ezer magánérdek vásári lármáját, mely el nem maradhat egy közel egy milliós „üzlet” megkaparítása körüli tülekedésben s vizsgáljuk a Kossuth-szobor pályaműveit tisztán artistikus szempontból. Ez artistikus szempontok között e helyütt első sorban jó figyelembe: megfelelő Horvay pályakoszorúzott szobra a czélnak, melyet szolgálnia kell? És itt rögtön ki kell jelentenünk, hogy a Horvay szobra az egyetlen, mely ennek a czélnak minden tekintetben megfelel, még pedig éppen azért, mert ez a legkevésbé szobor. A Horvay szobra emlékmű: Kossuthnak, a negyvennyolcas időknek, az első felelős magyar miniszteriumnak, a Kossuth eszméinek monumentális emléke. Sőt még ennél is több: emléke a magyar nem-

nagy idők tanuja, egy agg honvéd ülő alakja van elhelyezve. Az egész kompozíció nyugodt, nem kiabáló, bántó végtelkekkel nincs túlszólva. Szobrász és építész itt igazán megértették egymást. Az emelvény és a két oldalszárny gyönyörű háttér gyanánt simul a szoborcsoportozathoz. Hátsó része is szerencsésen beállítható a szabad térbe, a nélkül, hogy hátul egy suta falat adna. S a mi fő, egyszerűségében van monumentalitása.

Versenyháza, mely a külföldi bírálóknak állítólag jobban tetszett: a Róna József szobra éppen ellenkező hatásokra pályázik, mint a Horvayé. Ez az agitátor Kossuth szobra, fájdalom, sokkal inkább az agitátoré, semmint szeretnők. Mert elvégre Kossuth tán mégis valamivel több volt nekünk egyszerű látónál. Egyébként is sok a páthos és vezércikk ebben a szoborban és erőny inkább az építészeti rész lendületessége. Ez az építészeti rész terraszszerűen van tervezve, a térnek megfelelő kertészeti megoldással, melynek egyes

Szinte még szerencsésebb a harmadik, sőt a negyedik díjjal jutalmazott pályamű is. A Holló-Istók-féle terv főalakja például szembeesően jobb s ha az obeliszkben nem gubbasztana ott az a Merkur (vagy Óserő?), a legsebb hatású terv lehetett volna belőle. A mint hogy hatalmas masszával, végtelen, szinte vad erejével, még így kiforratlan állapotában is zseniális a negyedik díj nyertesének: Kolozsvári Szeszák Ferencnek és Horváth Géának emlékműve. Fadruszi erő van ebben a tüzes kompozícióban.

Szerencsétlen tévedés szülte azonban egy különben igen tehetséges művésznőnek, Kallós-nak, „Modern görög stílus” emléke. Ez ugyan az építészek izlésének az aberrációja, de a szobrásznak is észre kellett volna vennie, hogy Kossuth derék magyarjai hogy kirinak a jön oszlopközök közül. Viszont úgy hisszük, több méltánylást érdemelt volna a Gárdos Aladár, Tátray Lajos terve, mely plasztikai és építészeti szépségekben egyaránt bővelkedik. Egy-



PIETA. — Kaceliány Ödön rajza.

zet háromszázados titáni küzdelmeinek és kőbe vésett emléke annak a fájó rezignációnak, melylyel a nemzet ezt a küzdelmet három század óta a szívében hordja.

A kik jobb szerették volna az agitátor Kossuthot látni a talapzaton, azoknak lehet kifogása a művész felfogása ellen, de azok sem dönthetik meg azt az igazságot, hogy Horvay alapfogalata monumentálisabb, nagyobb, mint a milyen lehetett volna például egy pendantja a Petőfi-szobornak, mely a felébredt nemzeti lelkiismeret tüzes hangú tárogatóját adta volna át az utókornak. Aztán az államférfi tán inkább illik a parlament elé. De megoldása is a legszerencsésebb, legharmonikusabb. Hosszúság, mintegy 23-50 méter széles és 14 méter mélységű négyszög-alakú lépcsős alapépítményen emelkedik az ennek megfelelő talapzat, ennek középső, kiemelkedő részén van a főalak elhelyezve. A talapzat kinyúló szárnyai előtt az első felelős magyar miniszterium tagjainak szoborcsoportozata áll kétoldalt. A talapzat hátulsó részén kétoldalt két szoborcsoportozat — egyik a forradalmi harc, másik a harcra induló honvéd búcsúja — látható, míg középen a

alkatrészei az architektúrával organikusan lennének összekötve. Lépcsős alapépítményen indulva, az építészeti vonalak jobbról és balról a közép felé emelkednek olyképen, hogy a szem a főalak felé vezetik. Fajdalom, ez a főalak kissé banális, a mint szónokol. A két oldalt alkalmazott repülőni készülő sasok — szavának magas röptét és nagy erejét szimbolizálják — még banálisabbak. A csoportozatok sem mondhatók túlsóntul eredetieknek, a mint: „szavának varázshatása alatt: a magyar nép különböző osztályai, a nemes, a polgár, a munkás, a tanuló és katona egyesülnek, hogy ott hagyva mindent, a mi nekik drága, életüket és vértüket áldozzák a hazáért, szabadságért!” — vagy a mint a hátsó második csoportban „feleled a nemzet áldozatkészsége: asszonyok, gyermekek drágaságait hordják össze a haza oltárára és felszabadulván a nemzeti erők, letiporják a nemzetrontó Ármányt” aztán a „Jog és Igazság”... Igazán, ha ünnepléses nyugalma, mely szinte a mauzoleumokéra emlékeztet, nem fogná meg a nézőt s ha oly szervesen nem lenne belekomponálva a parlament gótikájába, alig értenék: mi lelkesítette a zsürit ezen a pályaterven?

szerűség, monumentalitás és bámulatos együttes árak ki ebből a munkából, bár karak- tere — sajnos! — ép olyan nemzetietlen, mint a Kallós tervéé.

A többi pályaművön is fel-felcsillan itt-ott a tehetség nyoma, de a szorgalomnál és igyekezetnél többet bizony a legtöbbjénél alig méltányolhatunk.

EGY LEKKISMERETBELI KÉRDÉS.

Elbeszélés.

Irta Paul Bourget, francziából fordította Könyg György.

Tizedmagammal vacsoráztam azon az estén egy családnál s tudtam, hogy találkoznom kell ott F... tanárral, a ki nemcsak egyike Páris legnagyobb orvosainak, hanem alkalom adtán kitűnő kifejező képességgel rendelkező elbeszélő is. A társalgás ebéd után a lelkiismeretbeli kérdésekre terelődvén, a híres orvos elmondott nekünk egy merőben szakkbéli jelentőségű ilyen esetet, a mely azonnal oly különösnek tűnt fel előttem, hogy engedelmet kértem tőle arra, hogy novellában felhasznál-



HORVAY JÁNOS PÁLYATERVÉNEK ALSÓ RÉSE HÁTULRÓL NÉZVE.

A KOSSUTH-SZOBOR PÁLYÁZAT JUTALMAZOTT PÁLYATERVEI.



DARÁNYI IGNÁC TÍZÉVI MINISZTERI JUBILEUMAKOR FOGADJA A TISZTELŐKET A FÖLDMŰVELÉSI MINISZTERIUMBAN.

hassam. A mikor pedig belefogtam, azt találtam, hogy jobban teszem, ha egyszerűen viszszaadom a tanár szavait a maguk valóságában. Ime tehát elbeszélése, úgy a hogy előadta. Számtalan magyarázatot lehet hozzáfűzni. Azon az estén, a melyről beszélek, az elbeszélő távozása után még két óráig együtt maradtunk és vitattuk, hogy vajon igaza volt-e vagy sem abban a rendkívüli esetben, melyet nekünk elmondott. Hozzáteszem azonban azonnal, mert nem akarom eltúlozni a magam véleményét: én azok között voltam, a kik igazat adtak neki. Be kell azonban vallanom, hogy a probléma kérdéses és a vita eldöntetlen.

I.

Hogy vajon ismertem-e orvosi pályám alatt ily lelkiismereti tragédiát, a milyenről ön beszél? — felelé ő egyikünknek a hozzá intézett kérdésre: — egyetlen egyszer és pedig pályámnak csaknem legelején. Ez az eset azonban annyira komoly s annyira kivételes volt, hogy próbára tette és mindenkorra áthatotta orvosi gondolkodásomat. Ez alkalommal kellett magamévá tennem, és magamévá is tettem egy oly elhatározást, hogy azóta követem habozás nélkül mindig a lehető legszigorúbban azt az elismert és elfogadott szabályt, melyet így foglalhatok össze: az orvosra nézve a nagy feladat, mely minden egyebet megelőz: a beteg szolgálata. Az orvosnak csak erre szabad tekintettel lennie, mást még látnia sem szabad. Hogy a beteg gazdag-e vagy szegény, barát-e vagy ellenség, gazember-e vagy derék ember, hasznos életű-e vagy kártevő? Az orvosnak minderről tudnia mit sem szabad. Az ő szemében csak arról van szó, hogy egy élő gépezetet vizsgáljon, magyarázzon és ápoljon a rendelkezésére álló teljes értelemmel és erővel. Ez ennek a mesterségnek alfája és omegája. Elvben nem is lehet kétség erre a pontra nézve. A gyakorlatban azonban, önök maguk is megállapíthatják, az egyéni lelkiismeret könnyen ellenkezésbe kerülhet ezzel a hivatalos lelkiismerettel, a melyet épen most formuláztam. Jaj annak az orvosnak, a ki meghajlik azon kísértés előtt, hogy szere-

pét a páciens ágyánál magyarázgassa! Soha sem lesz meg többé az a belső nyugalma, a melyet én, a ki önkérem szíve, megőriztem harminczhat esztendőn át folytatott orvosi gyakorlat alatt, azért, mert ezen kis lelki dráma óta, a melyet most akarok elmondani, soha sem irányította más a tetteimet, mint a betegséggel való harc, bárki lett legyen is a beteg s egyáltalában nem törődtem a következményekkel.

Ez a történet oly időben játszódott le, melyet nem felejtettem volna el akkor sem, ha nem volna összekapcsolódva rám nézve ezzel a különös eseménnyel. 1867 június közepén történt ugyanis, már pedig e hónap 23-án halt meg az a mester, kit legjobban csodáltam, legjobban szerettem mind között, az a bámulatos Trousseau, kinek gondolatai ma is jelen vannak még és feltalálhatók tudományunk minden felfedezésében, ez a fényes elme és kitűnő jellem egy személyben, a ki gyengéd szívet is tudott mutatni azon tanítványaival szemben, a kiket megszeretett! Én voltam egyik legutolsó orvos az ő klinikáján. Tudta, hogy nagyon szegény vagyok s egyik fő aggodalma az volt, hogy hogyan szereztesse meg velem a dolgozatom kinyomtatásához szükséges pénzt. Ennek a június hónapnak elején azt izente nekem egyszer, hogy menjek be a szobájába. Ekkor láttam utoljára. Arcza már azt a lesoványodott képet mutatja, melyet egy másik tanítványának, Dieulafoy tanárnak, kartársamnak és barátomnak megkapó rajza őrzött meg számunkra. Nem ringatta magát semmiféle illúzióban egészségre nézve. Halála előtt állott. És tudta. De talpon állva akart meghalni. A mint most beszélék, képzeletem előtt áll még ez a keserűséggel és büszkeséggel, értelemmel és szenvedéssel eltelt alak. Mintha még hallanám, hogy egészségére vonatkozó kérdésekre azt feleli: „Juliusban nem leszek már az élők között.” Majd rögtön hosszú, fehér és sovány kezével elutasító mozdulattal téve, a mely megtiltja a feleletet: „Azért kérektem, — folytatá, — mert el akarom küldeni egy beteghez, a ki most egyik vidéki birtokán tartózkodik és nem jöhet fel Párisba... Nagyon megbízható embert kíván, a ki jól megérti utasításaimat. Önre

gondoltam... Sőt a tiszteletdíjat is megállapítottam...” Megmondá nekem az összeget, mely akkoriban, óriási volt, előttem. E kitűnő mester tehát még erről a részletről orvosi gyakorlat alatt, azért, mert ezen kis lelki dráma óta, a melyet most akarok elmondani, soha nem irányította más a tetteimet, mint a betegséggel való harc, bárki lett legyen is a beteg s egyáltalában nem törődtem a következményekkel. A mi még hiányzott belőle, azt kipótoltam a kocsiban, a mely várt réám. A hajnal első hasadáskor kiszálltam Rocqueville kapuja előtt ép oly frissen, ép oly tiszta elmével, ép úgy elkészülve feladatomra, mintha kórházi fekvőhelyemen nyugodtam volna s azzal a feltett szándékkal, hogy képességem szerint tiszteletet szerezek kiváló tanárom nevének, a kit képviselnem kellett.

Rocqueville vára a száz éves háborúból maradt fenn, a milyen épület több van még Somme-ban és Pas-de-Calaisban. Masszív külseje semmiféle stílust nem mutat; a veszélytől való félelem ül rajta mindenütt és férfias szépséget ad ezen tisztán a háború szükségéhez alkalmazott épületnek. Képzeljenek csak el kockakövekből álló alapon négy óriási téglatornyot, oly szorosan egymás mellett, mintha csak össze volnának ragasztva. A széles falakon ablakokat nyitottak most már, az árkok kiürítették, s a felvonóhidat lépcsővel cserélték fel. Ez az alkalmazkodás a mai főnőmből erkölcsökhöz nem változtatta meg a kastély szigorú képét, a mely rám nézve egy annyira izgalmas benyomással van összeragadva. Annnyira összekapcsolódott agyamban annak a borzasztó embernek a képe, kinek ott halálát láttam e félelmes kastély képeivel, hogy ma már nem is tudom, hogy a mikor leszálltam a kocsiból, csakugyan volt-e oly előérzetem, hogy e félelmes külsőnek hasonló szörnyűségű jeleneteket kell magában foglalnia, vagy pedig ez csak később keletkezett illúzió. Nem is fontos különben, hogy ez a várkastély, mely majdnem vörös volt a reggel világos fényében, azonnal borzongatott-e meg, vagy pedig csak később. Nem vagyok azok közül való, a kik a tájak és emberek feltétlen kapcsolatában hisznek. De ha ez a kapcsolat oly mértékben áll fenn, mint a hogy én Rocqueville-ben tapasztaltam, nagy erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy az ember ne azt higgye, hogy csakugyan praedestináció lebeg e föld egyes tájai fölött.

II.

Az a bizonyosság, melylyel éreztem, hogy kétségkívül soha többé nem fogom viszontlátni e kitűnő mestert, annyira meghatott, hogy egyedüli gondolatom volt ezen egész délután alatt. Csupán a vonatban, mely célom felé vitt, tért vissza emlékezetembe a *nec visa, nec audita, nec intellecta*. Miért helyeztet oly nagy súlyt a gazda — így neveztük Trousseau-t — erre a pontra? ezt kértem magamtól. Nem szokta a szót vesztegetni. Van-e hát valami ebben a házban, a hová megyek, a mit nem szabad látnom? az a veszély fenyeget, hogy a beteg deliriumában oly vallomásokat tesz, melyeket nem szabad meghallanom? Játszódik-e ezen haláltusa körül egy oly tragédia, melyet nem szabad megértenem?... Meghínytam-vetettem a fejemben ezeket a gondolatokat, de nem voltam képes tisztán látni. Nem volt más adatom, mint ennyi: a betegnek neve, a kihez utaztam, gróf... de nem akarom megmondani igazi nevét. Mondjuk, hogy gróf Rocqueville. Ebben az időpontban ugyanilyen nevű kastélyában lakott — ez volt utazásom célja, — 18 kilométernyire Noyellestől, ez pedig a második állomás Abbeville után. Azt is tudtam, hogy tiszt volt a hadi tengerészetnél és hogy hatvannégy éves. Ennyiről volt tudomásom. Nős volt-e gróf Rocqueville, agglégény-e, vagy pedig övegy, volt-e családja, vagy sem? mesterem nem mondta meg. — Eh mit! — gondoltam ifjú nem-törődomséggel, miután képzeletem néhány másodpercig e rejtély körül csapongott: «nem fogok látni semmit, nem fogok hallani semmit, nem fogok megérteni semmit. Ez a legbiztosabb s addig is, aludjunk.» Abban a korban voltam, a mikor a program ezen pontja magától is megvalósul. Kilencz órakor este hagytam el Páris. A mikor kiszálltam a vonatból a noyellesi pályaudvaron, fél négy órakor reggel, már jó részét lealudtam rendes éjszakai álomnak. A mi még hiányzott belőle, azt kipótoltam a kocsiban, a mely várt réám.

A hajnal első hasadáskor kiszálltam Rocqueville kapuja előtt ép oly frissen, ép oly tiszta elmével, ép úgy elkészülve feladatomra, mintha kórházi fekvőhelyemen nyugodtam volna s azzal a feltett szándékkal, hogy képességem szerint tiszteletet szerezek kiváló tanárom nevének, a kit képviselnem kellett.

Rocqueville vára a száz éves háborúból maradt fenn, a milyen épület több van még Somme-ban és Pas-de-Calaisban. Masszív külseje semmiféle stílust nem mutat; a veszélytől való félelem ül rajta mindenütt és férfias szépséget ad ezen tisztán a háború szükségéhez alkalmazott épületnek. Képzeljenek csak el kockakövekből álló alapon négy óriási téglatornyot, oly szorosan egymás mellett, mintha csak össze volnának ragasztva. A széles falakon ablakokat nyitottak most már, az árkok kiürítették, s a felvonóhidat lépcsővel cserélték fel. Ez az alkalmazkodás a mai főnőmből erkölcsökhöz nem változtatta meg a kastély szigorú képét, a mely rám nézve egy annyira izgalmas benyomással van összeragadva. Annnyira összekapcsolódott agyamban annak a borzasztó embernek a képe, kinek ott halálát láttam e félelmes kastély képeivel, hogy ma már nem is tudom, hogy a mikor leszálltam a kocsiból, csakugyan volt-e oly előérzetem, hogy e félelmes külsőnek hasonló szörnyűségű jeleneteket kell magában foglalnia, vagy pedig ez csak később keletkezett illúzió. Nem is fontos különben, hogy ez a várkastély, mely majdnem vörös volt a reggel világos fényében, azonnal borzongatott-e meg, vagy pedig csak később. Nem vagyok azok közül való, a kik a tájak és emberek feltétlen kapcsolatában hisznek. De ha ez a kapcsolat oly mértékben áll fenn, mint a hogy én Rocqueville-ben tapasztaltam, nagy erőfeszítés szükséges ahhoz, hogy az ember ne azt higgye, hogy csakugyan praedestináció lebeg e föld egyes tájai fölött.

III.

Egyike ama kérdéseknek, melyeket útközben intéztem magamhoz, válasza talált első lépéseimkor ebben a komor kastélyban. Egy inas jelenté nekem, hogy a grófné vár en-



ASQUITH, AZ ÚJ ANGOL MINISZTERELNÖK.

gem, hogy a grófhöz vezessen. Rocqueville gróf tehát nős ember volt. Alig hogy arcom és kezem megmostam és helyreállítottam a sietős éjszakai utazás által előidéztet rendetlenséget, az inas bevezetett a grófnéhoz. Visszatértem eszembe a *nec visa, nec audita, nec intellecta*. Itt rejtett-e hát az a titok, a mely elől Trousseau előre meg akart engem óvni? Talán magánál sokkal fiatalabb feleséget vett el gróf Rocqueville és féltékenykedett rá? Ezek a regényyszerű gondolatok azonnal eloszlottak, mihelyest a grófnét megpillantottam. Körülbelül ötvenöt esztendő fehér hajú hölgy volt ez, kinek arcát a számos virrasztás által okozott fáradtság megviselte, szeme pedig olyan lázat mutatott, melyet kezdetben csupán a férje egészsége iránti aggodásnak tudtam be.

Türelmetlenül várja önt. Én csak arra kérem, hogy mondja meg nekem a teljes igazat...

Ez a pár szó, melylyel a betegnél megfigyelt utolsó tünetek igen tiszta előadását fejez be, mely aggodalmat fejezett ki, mely azonban oly természetesen volt egy minden percében bekövetkező katasztrófa mellett, hogy nem is csodálkozhattam rajta. Megígért nekem, hogy teljes őszinteséggel leszek vele szemben, mire ő a grófhöz vezetett, kinek szobájában egyik kartársam, egy a szomszéd faluból való orvos töltötte az éjszakát. Megfogom kimélni önöket azon szak-részletektől, melyekkel tán már amugy is visszaéltem. Azonnal megláttam, hogy ez az ember el van vesztve. A halál ott ült halavány arcán, de az a halál, melynek még a legjobban megokolt előrelátást is meghazudtoló életerővel kell megküzdnie. Ezt az életerőt kiolvastam a beteg tüzes szemeiből, mihelyest beléptem. Én képviseltem az agonizáló beteg előtt az egyetlen személyt a tudományos világban, kiben teljes bizalma volt. Megértettem, hogy ez esetben a mesterem nevében van az a hatalom, melyre hivatkoznom kell e végnapjait élő szervezet előtt. E távolból való szuggesztív csodaszertől annyira hatott, hogy a mikor előadtam ő rá vonatkozólag nyert részletes utasításaimat, észrevettem, mint lesznek pirosabbak az ajkai, mint éled fel az egész ember.

Hihetetlen, — mondá nekem a falusi orvos, midőn az első vizsgálat után consultatív ürügye alatt ketten visszavonultunk, azt hittem, hogy még az éjszaka fog meghalni... Pusztán az ön látása feltámasztotta.

Már mint Trousseau neve, ezt akarja talán mondani, meg az, hogy ön ápolta.

Ah! kedves kartárs, — felelé nevetve — sohase mentegetődzék... majd komolyan, csendesebb hangon: «Ön nem is sejtí, mily gond alól ment fel engem az ön ittlété és mennyire örülök, hogy lerázhatom magamról ezt a felelősséget... A betegség ezen hirtelen súlyosbodása egy előttem ismeretlen okból ered, melyet nekem nem mondhat meg. A gróf nem hült meg. Vizes ruha nem ért hozzá. Nem tért el az előirt életmódtól... A vesék

majdnem elpusztultak ugyan, de a beteg állapota javulásnak indult... Nincs eredmény ok nélkül... S én csak egy okot tudok elképzelni: valami nagy felindulást. Megkérdeztem a kocsist, a ki idevaló fiú. Az a hír járja a házban, hogy az utolsó héten kegyetlen jelenet játszódott le a gróf és a grófné közt... Trousseau nem szólt önnök semmit a házasság életéről?...

— Épenséggel semmit — felelé.

Kartársak, egymás közt, — folytatá társam néhány percnyi habozás után, — minden felvilágosítással tartoznak egymásnak... Nos tehát! A grófné nem volt hü feleség. Éveken át majdnem nyilvános viszonya volt férje egyik rokonával, a ki a szomszédunkban lakik. Midőn azt mondom, hogy nyilvános viszonya volt, ezt csak a közvéleményre nézve értem, mert a gróf természetesen nem tudott róla semmit. Azt mondják, hogy az egyik fiú, — négyen vannak — az utolsó-előtti, a szeretőtől való, a ki most négy éve halt meg. Hogy gróf Rocqueville abban az időben semmit sem gyanított még, azt abból a viselkedésből tudom, melyet ezen ál-barát halálos ágyánál mutatott... Hogyan és miért ébredt fel gyanuja most, midőn már csak megmérgezhethi vele utolsó perceit? Ezt nem tudom. De felébredt. Mikor? Ezt sem tudom. Elég az hozzá, hogy egyszerre csak teljesen megváltozott feleségével szemben tanúsított viselkedése. Kezdetben ez — oly tanuk előtt is, mint magam, — alig visszatartott nyers bánásmódban, majd később egészen beavallott durvaságban mutatkozott. A vesebajos betegnek gyakori könnyen izgathatóságnak tulajdonítottam volna, ha más jel is nem lett volna: teljesen képtelen volt kiejteni felesége szeretőjének a nevét, vagy csak hallani is, ha más említi. Erről egy napon meggyőződtem. Érvéresét vizsgáltam. Megneveztem azt az embert, és ott volt az ujjam alatt annak a bizonyosságra, hogy most már tudja, vagy legalább is, most már kitalálja.

Nos és mit következett ebből?

Hogy ennek a krízisnek, mely végét fogja okozni, — mert hisz ez a vég, ön is bizonyára az én véleményemen van, — előidézője ez oka egy a grófnőval e tárgyban folytatott vitája volt. A grófné tett-e valomást? Valami névtelen feljelentést kapott a gróf? Vagy valami kétségtelen bizonyítékot egy régi szobaleánytól? Valami levélre jött-e rá?... ha ön meg fogja figyelni a beteget öt perczig, a míg a grófné jelen van és aztután öt perczig, míg a grófné nincs jelen, önnök sem lesz több kétsége, mint nekem... Az a körülmény, hogy nem hívta magához a gyermekeit állapota dacára, szintén bizonyíték. Nem bizonyos benne, hogy ő-e az apja mind a négynek... Érti tehát, miért örülök annyira az ön jövetelének... Ha itt valami baj történnik az utolsó órák alatt, ön nem veszi el egyik párisi páciensét sem, én azonban, ha véletlenül jelen találnék lenni, milyen volna a helyzetem azután az övegynével? Konkurrenssem van még itt is, uram, ebben a nyomorult kis fészekben... A grófné őt fogadná fel bizonyára a kastély számára... Érti ezt ön is...

IV.

E szegény kis falusi orvos előadása, a kinek aggodása legjövendőmezőbb látogatásaiért oly nevelésnek látszott előttem; nagyon jól megvilágítja azt a titokzatos tanácsot, melyet az a nagy jó adott nekem, a ki Rocquevilleba küldött. Az az adomány, hogy a lelket ép úgy ki tudja fürkészni, mint a testet, s ugyan oly csatlakoztatlan bizonyossággal, ez állapítja meg az igazi nagyságot az orvosnál. A párisi kórház tanára ép oly tisztán állapította meg az ebben a családban rejlő tragédiát, mint gróf Rocqueville veséjének bizonyos elpusztulását határozott idő múlva. Ekkor is megcsodáltam éleslátását s azt a diszkrétciót, melyből lezáró adótt nekem, midőn a nélkül, hogy felfedné előttem, figyelemzetett arra a rejtélyre, a melyre bukkannom kellett. Mily ellenmondás ezzel a fecsegéssel szemben, melyet régig kellett hallgatnom! De nem volt okom panaszkodni miatta, mert ekkor nyertem azt a bizonyosságot, hogy nem fogok elkövetni egyes hibákat a beteg gyógyításánál. Első gondom



Az ifjú házaspár a banderisták lövészére indul.

az volt, mikor visszatértem a gróf mellé, hogy teljes egyedüllétet rendeljek el a betegnek. Szemében különös öröm kifejezését vettem észre, midőn a grófné ezen kérdésére: «Rám is vonatkozik ez az utasítás?...» A leghatározottabb: — Önre is, grófnő-vel feleltem. — Csakugyan nem sejtettem akkor, hogy ennek a parancsnak a következménye épen az lesz, a mit elkerülni szerettem volna, az t. i., hogy bele kell avatkoznom ebbe a családi drámába, melyet csupán nagy vonásaiban ismertem ekkor még. Nem voltunk egyedül háromnegyed órája sem a beteg meg én s már is oly szíveséget kért tőlem, mely látszólag igen egyszerű volt, tulajdonképpen azonban annak a boszútervnek volt része, melyet magában ki-
eszt. Én e negyven perczet oxigén belélegeztetésére használtam fel. — ez volt ugyanis a Trousseau által előírt gyógyítási program első pontja. Gyakran tapasztaltam már ezen eljárás rendkívül hatásos voltát. Ez esetben az oxigén csak hozzájárult ahhoz az életakarthoz, mely már jöveleimkor annyira meg-
lepett. Néhány pillanatig az agonizáló beteg helyett, kinek jóformán halálát megkönnyíteni jöttem ide, az a férfi volt előttem, a ki Rocqueville valamikor lehetett. Energikus és szilárd, kissé nyers, de egyszersmind igen disztíngált modorú, mint a milyenk az előkelő születési katonatisztnek. Elkezdett beszélni nekem Trousseaurol, a ki engem hozzá küldött, irántam érzett haláljáról azon készség miatt, melylyel azonnal eljöttem ily távol Páristól s azon reményéről, hogy semmi sem fog hiányozni nekem Rocquevilleben; még sajnálkozott is a fölött, hogy ő maga személyesen nem állhat rendelkezésemre.

— Kis sétát fog ma tenni a faluig — folytató. — Jobban érzem magam, mint már napok óta... Hagyjon pihenni kissé... Nagyon szeretném, ha látna templomunkat. A XI. századból való és igen érdekes. Különben is valószínűsítést kell kérnem öntől. Néhány sürgőnyt szeretnék elküldeni és arra kérem, hogy ön adja fel őket... Elvállalja?

Hangja oly különös volt, midőn ezen utolsó mondatokat kimondta, szemeiben újból valami különös fény mutatkozott. Nyilván azért kérte Trousseau-tól egyik tanítványát, hogy legyen egy megbízható embere, a kitől egy rá néző óriási fontosságu szolgálatot kérhessen. Mit is felelhettem volna neki egyebet, mint azt, hogy megteszem, — remegtem azonban, hogy mi-csoda szíveségre fog kérni? Megkért, hogy üljek le az asztal mellé és írjam meg a három szóban levő sürgőnyt, úgy a hogy ő diktálja. Az elsőnek címe megborzosgatott. Rocqueville János gróf volt a címzett, dragonyos kapitány Nancyban. A második Rocqueville Lajosnak szolt Poitiersba, a harmadik Rocqueville Róbert grófnak, attaché a londoni nagykövetségnél, a negyedik Rocqueville Aymery grófnak, a párisi École Polytechnique növendékének. Ez volt négy fia, kiknek távolléte oly



A bandérium.

GRÓF SZÉCHENYI LÁSZLÓ ÉS NEJE, VANDERBILT GLADYS ÖRMEZŐN. — Erdélyi fényképek.

névét viselték. Eltépte volna-e vajjon a sürgönyöket, ha a haldokló ő rá bizza feladásukat? Nem hiszem. Rocqueville gróf azonban azt hitte. Minthogy csak évekig tartó vak-ság után jött rá arra a csalásra, melynek áldozata volt, természetesen, hogy ez az asszony, az álnokság szörnyeként tűnt fel előtte. Pedig ez csupán asszony volt, egy szegény asszony, a ki meghajlott egy szenvedély előtt, melyet nem lett volna szabad éreznie és a ki, mint-hogy egy ellenmondást nem tűrő bizonyíték által hibája rábizonyított, most már leg-alább azért küzdött, hogy a hibájából származó fiú jövőjét megmentse. Azon fenyegetések, melyekkel ura nyilván illette s a melyek annál is jobban megrémítették, mert még nem tudta, hogy mi lesz a boszú, örületszerű kétségbeesésbe sodorták a nélkül, hogy tudta volna, mitől fél. Ez a bizonytalan és kínzó aggodalom tartá fogva abban a kis szalonban, mely azon szoba mellett volt, a hol én a gróffal együtt voltam több mint egy órán keresztül. Mit mondott nekem a gróf? Ezt a kérdést olvastam ki tekintetéből s éreztem, hogy elpirulok, bár ajkai más, teljesen eltérő kérdést intéztek hozzám:

— Rosszabbnak találja állapotát? Hiszen megígérte nekem a teljes igazságot...

— Csakugyan nagyon rossz állapotban találtam, — feleltem neki — de az oxigén annyira használt, hogy most nyugodt lélekkel igazán nem mondhatok véleményét. Semmi izgalom. Egyedül. Azután megint oxigén; így a kizist talán el lehet hárítani.

— Így tehát, — kérdé tőlem növekvő izgalommal, — nem gondolja, hogy kötelességem volna értesíteni a fiaimat...

Még jobban elpirultam. Megmondhattam-e neki, hogy zsebemben van a beteg által diktált négy sürgöny? Becsületszóra ígértem meg, hogy nem szólok róluk senkinek.

— Okosabb volna, ha itt volnának — feleltem.

— Mert van köztük egy, a ki oly érzékeny — mondá, az utolsó előtti, — ki a nagykövettség-nél van Londonban... Szívántalmi voltak egy izületi rheumatismus után. Trousseau nála is annyira kívánta, hogy minden izgalmat kerüljön...

En hallgattam és ő nem folytatta. Hogy elhagyhassam a kastélyt és azonnal a faluba mehessek, azzal a kifogással éltem, hogy meg kell beszélnem egyet-mást a gyógyszeressel. Ez nem volt hazugság. 25 vagy 30 liter oxigént kellett elkészíttetnem, annyire volt szükségem minden nap. Az a kis készlet, a mit Párisból hoztam magammal, kifogyott volna két újabb belélegeztetés után. Egy órával később a négy sürgöny elment: visszatértem Rocquevilleba s a betegnek, ki visszatérésem

után azonnal hivatott, elmondtam, hogy parancsa teljesített.

V.

Huszonöt éves fiúra nézve, a ki az életből nem ismer egyebet, mint kórházi termeket és az előadó szobát, egy ily megragadó rejtély hirtelen felfedezése nagy kísértés volt arra nézve, ezt önként is elismerhetik, hogy ne tartsa szem előtt a következő órák alatt a legmagasabb fokig emelkedett, azt a kijelentést a magam igazolására minden esetre megtehetem, hogy kielégítésére nem tettem semmit. Ugy foglalkoztam betegemmel, mint hogyha akármelyik szám lett volna a kórház egy tetszés szerinti ágyában. Meg volt írva azonban, hogy az a szándékom, hogy ezen bonyodalmon kívül maradhassek, meg fog hiusulni egy véletlen következtében, mely magának a kastélynak elrendezéséből eredt. Mondottam, hogy Rocqueville régi várkastély volt, rendkívüli vastagságú falakkal. Modernné való átalakításakor felhasználták az által, hogy helyenként hálósobákká bővítették, azt a körbe menő folyosót, mely az egész óriási téglasáncot megke-rülte. Egy ilyen szoba állott a gróf által elfoglalt szoba mellett. Ez a meglehetősen szűk és hosszúka alakú helyiség ez idő szerint kis patikává alakítottatott át. Két ajtó nyílt belőle, egyik az alvószobába, a másik az említett körbe menő folyosóra. Úgy történt a dolog, hogy ezen nap estéjén, mely amugy is oly termékeny volt felfedezésekben, midőn orvosi jelentésemet készítettem megírni az első órákról, nem találtam meg a beteg szivdobogására vonatkozó feljegyzéseimet. Bizonyosan a hálósobában hagytam. Féltem attól, hogy a beteg kezébe kerül. Rögtön elindultam keresé-sére, a körfolyosón, lábujjhegyen, hogy ne ébresszem fel Rocqueville-t az esetben, ha aludt volna. Alig hogy átléptem a küszöbön, meghallottam a hálósobába alig betámasztott ajtaján keresztül hangját a grófnak és a grófnénak, oly tisztán, mintha csak az ágy mellett álltam volna. Azzal azonnal tisztában voltam, hogy ottlétemet, köhögés, vagy valamelyik butordarab eltolása által rögtön tudomásukra kellett volna juttatnom, minthogy beszélgetésükbe el lévén merülve, a szobába való belépésem zaja nem ért el hozzájuk. De nem. Mintegy hypnotizálva a csodálkozástól és szörnyűködéstől, a mint a beteg feleségét faggatta, még pedig abban az értelemben, melyet az egykori hóhér adott e szónak, ott maradtam állva és hallottam, mint felel neki a grófné oly hangon, mely majd a szívemet tépte össze, annyira rezgett benne a szenvedély:



Az örmezei kastély.

— Igen, — mondá Rocqueville gróf, — holnap itt lesznek. Maga azt hitte, hogy megakadályozhat engem abban, hogy értesítsem őket. Én is tudok csálni, ha akarok...

— Ismétlem, hogy nem volt szüksége erre a cselre, — felelé a grófné. — Ha csak megmondotta volna, hogy látni akarja őket, azonnal sürgönyöztem volna nekik magam...

— Az én eljárásom sokkal biztosabb volt, — felelé ő nyersen. — Igen, itt lesznek... De, mielőtt megérkeznek, utójára, akar vallani?

— Megmondottam mindent, a mit megmondhatok.

— Utójára kérem — folytató a gróf, — annak a nevé, a ki nem tőlem való!

— Ezt soha, — jajgatott a grófné, — soha.

— Soha? — kiáltott fel. — Tudni fogom kényszeríteni rá.

— Ha az ember annyit szenvedett, mint a mennyit én szenvedtem, nincs már semmi, a mit ne lehetne elviselni... Maga tudja, hogy mit szenvedtem, mert olvasta azt a szerencsétlen levelet...

— A mit én tudni akarok, az a név!... Lássuk csak. János, a legidősebb? Ez lehetetlen. Lajos, a második? Ez is lehetetlen. Hisz

maga oly fiatal volt. Róbert? Aymery?... Az utolsó?... Az utolsó volna? Annnyira szerettem. Ah. Az én vérem ő is... Az utolsó előtti? Azt is hogy szerettem. Hát melyik, melyik?

— Nem fogok felelni.

— Felelni fog... Vagy pedig megalázom szemük láttára. Oly igaz ez, mint hogy meg fogok halni. Holnap, érte, itt lesznek mind a négyen ágyam körül. El fogom mondani nekik, hogy maga mit tett, hogy szeretője volt, hogy ki-csoda, hogy hogy tudtam meg. El fogom olvasni nekik annak a gazembernek a levelét, melyet nem volt bátorsága elégetni. Hogy szerethette!...

Ök is el fogják olvasni. Meg fogják tudni, hogy egyikük nem ugyanattól az apától való, mint a többi. Ekkor aztán én meghalhatok. Meg leszek boszulva...

— Amadée!... kiáltott fel a grófné, — nem fogja elkövetni ezt a gyalázatos dolgot... Nem fog arra kényszeríteni, hogy egész hátralévő időm alatt szegyenkezzem gyermekeim előtt!...

— Akkor hát mondja meg a nevé. Melyik nem az enyém?

— Nem fogok felelni, — mondá. — Az anya nem felelhet, nem szolgáltathatja ki önnek ezt a gyermeket, mikor lelkében ekkora gyűlölet dúl... Jobb szeretem, hogy engem sujtson...

— Fogom is, — felelé a gróf, még nyersebb hangon.

— De az Isten, uram, — könyörgött. — Gondoljon arra, hogy meg fog jenni előtte.

— Holnap már halott leszek, — felelé, — de nem a nélkül, hogy meg ne boszultam volna magam...

*

A hangok elhallgattak. Kétségbeesítő jajgatás adta tudomra, hogy a grófnőnek nem volt meg az ereje, hogy folytassa ezt a szörnyű beszélgetést. Nekem magamnak sem volt meg, hogy tovább hallgassam. Kiosontam a hálósobából, lényem fenekéig megrázza. Ennyi kegyetlenség ennél az embernél, ennyi nyomorúság ennél az asszonynál szörnyűködést és részvétet keltett bennem. Emlékezem, hogy a mikor visszatértem szobámba, egy órahosszat reszketett minden tagom, annyira, hogy egy sort sem tudtam megírni abból a jelentésből, melyet Trousseau-nak kellett volna elküldenem. Szinte haragudtam e perczben erre a különben annyira tisztelt mesterre, a ki engem Rocqueville-ekhez küldött, tudva azt, a mit e család rejtélyes titkairól tudott:

— Minek is jöttem ide? — gondoltam magamban, összegyűrve kezemben az asztalon fekvő előkészített papirost. Hogy lehetővé tegyem a találkozást ezen megtévelyedett ember és négy derék fia közt, kik ártatlanok anyjuk hibájában? Ez hát az én feladatam?!... Mert úgy fog tenni, a hogy mondá... Ime ezen élet-akarat titka, mely annyira meglepett ma reg-



Örmezei népviselet.

GRÓF SZÉCHENYI LÁSZLÓ ÉS NEJE, VANDERBILT GLADYS ÖRMEZŐN. — Erdélyi fényképek.

gel... Boszút akar és mily aljas boszút! Mennyire igaza van a grófnőnek, hogy nem akarja kiszolgáltatni neki szeretője fiának a nevét! A gróf elárulná őt testvérei előtt, míg így, ha hallgat, megvan legalább az a reménye, hogy meghátrál vagy meghal, mielőtt elkövetné ezt a bűnt. Mert bűn az, lealacsonyítani az anyát gyermekei szeme előtt és férfiak szívében a születésük iránt való kétkedést hinteni el... Hogy lehessen megakadályozni ezt a gazságot? Ha csak valami megvolna benne az osztályabeliek vallásosságából, egy pap megtenné... De nem hisz semmiben... Én meg még el is küldtem a sürgönyöket!... Miért is nem tudtam akkor, a mit most tudok! Nem mentek volna el... De hátha mégis az ezen jelenet által okozott izgalom újabb krízist okoz és a gróf meghal?...

Idáig jutottam gondolataimban, midőn valaki lázasan kopogott ajtómon, mire én rémlátomásaimból felébredtem. Egy inas jelent meg kétségbeesett arcczal, s jelenté, hogy a grófnak újabb rohama van. Megreszkettem, azzal a babonás reszkéssel, mely akkor fog el, mikor a hatalmunkon kívül álló események hirtelen egy oly kívánságunk előmozdítójaul szegődnek, a melyet szeretünk volna azonnal visszalökní. Pedig itt csak egészen közönséges dolog történt. Azon beszélgetés izgalma, melyet titokban én is meghallottam, eléggé megmagyarázta az esetet, melyet igen súlyosnak ítélt, mihe-lyest a beteg szobájába mentem. A kastély több szolgája az ágy mellett állott és igyekezett a gróf szolgálatára lenni, a ki martaléka volt egy borzasztó rohamnak, mely annyira hasonlított az epilepsiához. A roham elnyomására megkísértettem egy Trousseau által gyakran használt eljárást, de eredmény nélkül. El azzal megfigyeltem a grófnét, ki az ágy mellett térdel-
pelt s fejét kezébe rejtve imádkozott. Mit kért vajjon Istentől ő, a ki hívó maradt hibája daczára? Azt-e, hogy — miután halálát már amúgy sem kerülheti el, — így haljon meg, mielőtt még teljesítheti szörnyű fenyegetését? Vagy talán azért könyörgött, hogy ellent tudjon állni annak a vágnak, hogy halálát lássa, menekvésit keresve a kísértés előtt? Vagy kin-
jait ajánl fel kiengesztelésekép egykori bűnös örömeiért? Csak később vettem fel magam-
ban ezeket a kérdéseket. Abban a perczben tel-
jesen a betegem voltam, kinek életét láttam kockán, ha rohama meg nem szűnik. Trousseau
eljárása nem vált be. Hátravolt még a radi-
kális mód: az érvágás.

VI.

Ebben a perczben és a következő perczek-
ben, melyek — most a távolból legalább úgy
tűnik fel nekem — igen soká tartottak, ala-
kult ki előttem ez a lelkiismereti probléma, még
pedig oly világosan, hogy szinte bajos önök-
kel elképzeltem. Ha egy kartársam jelen
volna, az megértene engem. De hiszen önök
is látták bizonyára mindannyian egy konzul-
tációra meghívott híres orvost, és megfigyelték
azt, hogy mily változáson megy keresztül az
arca, a mig kikérdezi és megvizsgálja a bete-
get. Látták bizonyára sebeszt is és megfigyelték,
hogy közvetlenül az operáció előtt szintén
ilyen átalakuláson megy keresztül az arca.
Mesterségünk ezen rendkívüli fontosságú másod-
perceiben a belső megfeszültségnek oly tüne-
ménye játszódik le, szorveink izgatottsága oly
nagyfokú, annyira hatalmas, hogy ismertem
kitűnő orvosokat, a kik nem tudtak ugyanazon
a napon két nagyobb konzultációban részt-
venni és sebeszteket, a kik a kórházból való
eltávolításuk után ágyank dőltek és órákon
keresztül aludtak a kimerültségtől. Azért mon-
dom ezt el, hogy megmagyarázzam önöknek,
miként támadt bennem egy pillanat alatt ez
a megfontolás, melynek részletes kifejtéséhez
pedig órák kellenének; nálam mindez pil-
lanat műve volt. A beteg ott feküdt előttem,
meg-megrázva attól a borzasztó görcstől, a
mely miatt a régiek az epilepsiát szent baj-
nak nevezték, annyira úgy látszik, mint hogyha
a szegény emberi gépezetet ilyenkor valami
ismeretlen hatalom szállná meg. Ha nem cse-
lekszem, a beteg el van veszve. El van veszve,
ha cselekszem. Legfőljebb azt remélhettem,
hogy az érvágás elhalaszthatja a krízist. El-
halaszthatja huszonnégy, negyvennyolcz órá-
val, három nappal legfőljebb. Azaz épen annyi



KONCZ IMRE.

erőt és időt fogok neki hagyni, hogy véghez
vigye azt a bűnös boszútervet, melylyel fele-
ségeit megfenyegette... Ezt a kis mondatot
ejtettem ki magamban ugyanezen szavakkal.
Mint hogyha csak egy hang ejtette volna ki
e szótakat. Csakugyan czinkostársává sze-
gődjem-e hát e gaztettnek az által, hogy meg-
hosszabbított egy életet, melyet elveszettnek lát-
tam, tegyem pedig ezt azért, hogy őt ember-
nek szerencsétlenségét okozzam: ennek a sze-
rencsétlen Rocqueville grófnőnek, kinek jajga-
tását hallani annyira rosszul esett nekem és
négy fiának, a kiket, pusztán foglalkozásukból
következtetve — kettő a hadseregben, egy a
diplomatiában, és az utolsó az École Poly-
technique-on — szép jövőre váró, tette kész
fiatal embereknek ítéltm... Nem, folytatá
e hang, nem fogod előmozdítani ezt az ügyet...
Végre is az érvágás esetleg nem sikerül. Fel-
tétlenül nincsen szükség rá... Vannak orvos-
ok, a kik nem tanácsolnák ebben az eset-
ben... — Igen, felelé egy másik hang, de ha
máshol volna, egy másik beteg előtt, mit
tennél?... S önkénytelenül ezt felelém: eret
vágnék... *Nec visa, nec audita, nec intel-
lecta*... A Trousseau által használt ősi és
tiszteltetreméltó mondas hirtelen megint eszembe
jutott. Úgy kell eljárnom, mint hogyha nem
láttam, nem hallottam volna semmit, úgy
kell eljárnom, mint a hogy a kórházban jár-
nék el. Ebben állott orvosi feladatam: an-
nak a parancsnak szigorú követésében, mely
azt kívánja, hogy a beteg mielőttünk elő-
szőr is a beteg, azután megint a beteg és
végül is csak a beteg legyen, függetlenül min-
den egyéb megfontolástól... De hát emberi
feladatam? Minthogy rájöttem arra a titokra,
melyet most már ismerek, nem vagyok-e szig-
orúan köteles megakadályozni azt, hogy ez a
gyalázatos tett megtörténjen? Elég, ha hagyom
a betegségnek véghez vinni a maga művét,
néhány órával előbb... S aztán?... Gondol-
latomban hirtelen előttem állt Rocqueville gróf
halva, én pedig a mint hazatérék Párisba
mesteremhez és számot adok neki küldetésem-
ről. Ezt kérdezné tőlem: és nem próbálta meg
az érvágást? Láttam azt a tekintetet, mely-
lyel sült ad ezen kérdésnek. Éreztem, hogy
testileg lehetetlen elviselmem. Saját orvosi
lelkiismeretem nézne rám ezen átható szemek
keresztül, a mely elítélne... Ez a kép
azonnal elsőpörte aggodalmait. Összeszed-
tem teljes energiámat és elrendeltem, hogy
készítsenek elő minden szükségset az ér-
vágáshoz. Egy negyedórával később Rocqueville
grófból négy száz grammal több vért vettem
ki. A mint a vér kifolyt, a hánykolódás meg-
szűnt, a lélekzet visszatért, és vele együtt az
öntudat. A halál el volt hátrva...

VII.

Annyira, folytatá e különös eset elbeszélője
kis szünet után, hogy a négy fiú, megérkezé-
sek, gondolat, beszélőképpessége és gyűlölete
teljes birtokában találta ezt a kegyetlen sze-

mélyiséget. Reméltem, hogy ellen fogok sze-
gülni rémes tervének az által, hogy a jelenet,
hogy egynél több látogató lépjen egy-
szerre a szobájába. Csak hogy nem számítottam
e férfi fékezhetetlen akarátával, a mely előtt
még parancsaimnak is meg kellett hajolnók.
Inkább felkelt volna ágyából, hogy maga
keresse fel azokat, a kiknek megvétel tárgyául
akarta odadobni a feleségét. S a gyalázatos
jelenet bekövetkezett. Csak akkor halt meg,
mikor már megalázta az anyát gyermekei
szemében és elhittette lelkükben a borzasztó
bizonytalanság mérges csirját. A csapás any-
nyira lesújtotta Rocqueville grófnét, hogy ő
is meghalt egy évnél rövidebb idő alatt, máj-
bajban, melyet az állandó bankódás idézett
elő. A mi a négy testvérrel, ezek azóta
folyton menekültek egymás elől. Ma már csak
kettő van meg, a legidősebb és a legfiatalabb,
a kik sohasem látják egymást. Önök talán
azt hiszik, hogy tekintve a következményeket,
néhánykor azt kellett gondolnom: «Hátha
mégis akkor hagytam volna meghalni?» Nos
hát: nem. Ha visszatérhetnék harminczhat
évvél ezelőttre, ismét csak mindent megpró-
bálnék, mint akkor, hogy teljesítem orvosi
kötelességemet. Lelekiismeretem azt állítja, hogy
jól cselekedtem, és hogy az ember nem magya-
rázhatja ezt a feladatot. Csak végrehajtja. Lát-
hatják, hogy ez némelykor nem könnyű do-
log...

KONCZ IMRE.

Koncz Imre helyettes püspöke a dunamel-
léki református egyházkerületnek, s 35 év óta
esperese e kerület egyik népes egyházmegyé-
jének. Az ősz pátériára, bár 88 év terheit hor-
dozva vállain, bámulatos erélyével, ritka munka-
kedvével, aranyos humorával, mint örök-
ifjú említtetik tisztelői körében.

Érdemei elismeréséről királyi Ő Felsége
a királyi tanácsos cízzel tüntette ki s ez al-
kalomból arczképét is közöljük.

Nem lesz talán érdektelen olvasóink előtt
az sem, hogy benne a «Vasárnapi Ujság» egyik
legrégibb olvasóját szemlélhetik, ki lapunk meg-
indulása óta mai napig az előfizetői gárdájába
tartozik.

A SZÉCHENYI-HÁZASPÁR ŐRMEZŐN.

Két hónapi nászút után Őrmezői birtokára
utazott gróf Széchenyi László és neje, Van-
derbilt Gladys. A házasság megkötése után
valósággal bujkálva menekültek Vanderbilt
Cornél egyik farmjára, hogy két heti tar-
tózkodás után előbb átkelve a tengeren, majd
Anglián, Franciaországon, Felső-Olaszorszá-
gon keresztül haza térjenek. A zemplényi
tót falucska, Őrmező volt az első hely, a
hol nyilvánosan szerepeltek. Széchenyi László
grófnak közel négyezer holdas birtoka terül
itt el, mely nagyrészt erdő. Itt tartózkodik
állandóan édes anyja, néhai Széchenyi Imre
gróf, volt berlini nagykövetség özvegye.

A falu végén gyönyörű angol parkban emel-
kedő kis egyemeletes kastélyban minden a
nagykovetre emlékeztet. A hallban áll Bismarck-
nak Lenbach festette arczképe a vaskanzellár
saját kezű aláírásával. A nagyszalonban három
német császár, I. Vilmos, II. Frigyes és III. Vil-
mos saját kezű aláírásai, arczképei értékes
rámákban. Továbbá Viktória angol királyné
értékes ajándéka, egy saját arczképét ábrázoló
bronzplakett. Az ebédlőben egy hatalmas por-
cellánváza I. Vilmos császár ajándéka. A drága
régibutorok, többnyire olasz renaissance fa-
ragással stilszerűen alkalmazkodnak a világos
termek nyújtotta kerethez.

A grófi házaspár fogadtatása igen kedves
és diszes volt. A falu az állomástól a kasté-
lyig gyönyörűen volt díszítve. Az utcákat el-
lepte a község és a környék ünneplőbe öltö-
zött népe, mely az úttest két oldalán helyez-
kedett el. Az asszonyok és gyermekek a jobb-
ról és balról emelt egy-egy tribünön várták
az ünneplőket, kiket az állomáson száztá-
paraszt bandérium és a környék intelligen-
ciája fogadott. A házaspár virágokkal fel-
díszített négyes fogaton hajtatott a községbe,
hol a tribünök előtt a község ősz plébánosa

szíves szavakkal fogadta a hazatérő grófit
és nejét. Nagyon poetikus volt az a jelenet,
a mikor az üdvözlés után helyi szokáshoz
híven előlépett egy fehérruhás kis lány és
néphimzéses párnácskán mézeskalács szívet
adott át a grófnak, annak szimbolizálására,
hogy a házasság boldog legyen.

A fogadtatás után a banderisták számára
lóverseny volt, értékes ajándékok kiosztásával.
Este pedig szerenádná lampionos menettel és
utána nagyszabású bankett.

Gróf Széchenyi László esküvője emlékére
25,000 koronás alapítványt létesített, melyből
Őrmezőn kisdóvót fognak emelni. A kultúra
és a magyarság szolgálatá, mondotta a gróf,
a Széchenyi családban tradícionális kötele-
ség. Ennek akarja Széchenyi László szentelni
tudását és erejét és a most létesített alapít-
vány, csak a szerény kezdet.

Férjéhez mindenben méltó Széchenyiné Van-
derbilt Gladys grófné, ki a maga nemes egy-
szerűségében fogja fel életének hivatását. Miként
férje, úgy ő is, méltó akar lenni ahhoz a
nagy névhez, melyet visel és mindenekelőtt
meg akarja tanulni nyelvünket. E téren máris
szép sikerei vannak, a mennyiben azt a keve-
set, a mit a rövid idő alatt megtanulnia sike-
rült, hibátlanul ejti ki. «Nem is törődöm az-
zal — mondotta a grófné, — ha kiejtésémet
ki találja nevetni, azért én beszélni fogok
magyarul és meg kell tanulnom ezt a nyel-
vet oly tökéletesen, mintha édes anyanyelvem
volna.»

Jármai Rezső.

A SEMLEGESEK.

— Zboray Aladár színműve. —

Örömmel látjuk, hogy a magyar színpadi
szerzők, bármennyit tanulnak is Páris és Lon-
don bizonyos színműiről, még mindig meg-
örzik szellemüket oly elfajlásoktól, a melyenket
a beteges szenzualizmus hoz létre. Lám, ugyan-
akkor, midőn egy angol szerző a férfi és nő
közti viszonyt a maga teljes bomlottságában
állítja szemünk elé, Zboray Aladár még a
szerelem-erkölcsi kérdése foglalkoztatja. Az ő
szerelem párja boldogulásának meg erkölcsi
akadály áll útjában s az egész színmű nem is
egyéb, mint erkölcsi kérdés tárgyalása. Bár-
milyen is e tárgyalás, elismerés illeti a szer-
zőt azért, hogy a házasságot még erkölcsi
tisztának óhajtáná látni s a drámat mozgató
nőalakban még a bűn fölött való felháboro-
dást szálaltatta meg.

A szerelem pár, a mely között az akadály
felmerül: egy tapasztalatlan, naiv gyermek-
leány s a nálánál 18 évvel idősebb vőlegény.
Mélyen és igazán szeretik egymást, egymás
nélkül nem élhetnek, — de a férfi évek előtt
oly könnyelműséget követett el, a mely most
boszulja meg magát. Nem is romlottságból,
nem is tervszerűséggel, csak egy gyöngye pil-
lanat hatása alatt elcsábította volt menyasszony-
ának fogadott nővérét, a ki azóta férjhez ment.
S most az a kérdés merül fel, elveheti-e a
férfi az ártatlan gyermekleányt? Nem is a férfi
veti fel a kérdést, hisz ő az egykori botlást
nem veszi komolyan. Menyasszonya lelkében
sem merül fel aggály, hisz ő mit sem tud
arról a régi ballépésről. Még az egykori elcsá-
bított fogadott nővér sem lép fel tiltakozón,
hisz ő régi botlását örömet titkolja. De van
a menyasszonynak még egy nővére, egy igazi
testvére, ez tud a dologról, és semmi áron
sem akar abba beleegyezni, hogy a pár egybe-
keljen. Felháborodik azon a gondolaton, hogy
egyik nővérenek csábítója másik nővérenek
férje legyen. De hát felháborodását két fel-
vonáson át tartó vonakodás után sikerül le-
győzni s végül mégis csak egymásé lesz a
szerelem pár.

Csak hogy ezzel a szerző korántsem oldotta
meg a kérdést. Vagy van a szerelmesek közt
komoly erkölcsi akadály, vagy nincs. Ha van,
hiába tűny szemet az egész család, a dolog
mégis csak felháborító marad. S az igazi er-
kölcsi összeütközés, vagyis a tulajdonképeni
dráma, csak a mű befejezte után támad, mikor
a menyasszony majd megtudja, hogy mit tett
egykor vőlegénye. S vajjon ő is oly könnyű-
szerrel nyugszik majd bele a régi bűnébe? Ha
pedig titok marad előtte, mily boldog családi



LOBKOVITZ RUDOLF HERCZEG († ÁPRILIS 9-IKÉN).

élet kerekedhetik ott, a hol az egész család
egy régi bűn emlékével terhelve él s csak
épen az nem tud semmit, a ki legközelebből
érint! Épülhet-e itt tiszta családi otthon?
Amde a szerző úgy fogja fel az egészet, hogy
a szerelmesek közt nincs is igazi erkölcsi
akadály, bátran egybekelhetnek, mint a hogy
végül egybe is kelnek. De ha e felfogás áll,
nincs is komoly összeütközés s az akadékoskodó
nővér, a ki megbotránkozott a házasságon, ok
nélkül pazarolta el ellentálló erejét. Egyébként
is méltán kérdezzük, hogy az erkölcsös nő
mi birta arra, hogy megbotránkozását abba
hagyva, végül mégis beleegyezését adja a
frigyhez? Ha előbb visszataszítónak látta a
házasságot, utóbb miért látta tűrhetőnek? Az
csak nem lehet ok erkölcsi felháborodásának
megszűnésére, hogy immár neki is akad kéréje.
A szerző ritka erős és nemes jellemnek fes-
tette e hajadont, a család oszlopának, az erkölcs
megszemélyesítőjének és öröknek. S íme alig
kinálkozik alkalmá, hogy maga is a házasság
révébe evezzen, már nem bánja ártatlan huga
üdvét s megengedi azt az egybekelést, a me-
lyet a színmű végéig visszataszítónak és re-
tetenekes tartott. Ezzel a jellem-változással a
szerző alászállította tulajdonképeni hősnője
alakját s az erkölcs óráit épen ellenkező szin-
ben mutatta be.

A rokonszenves szerző a mai életből leste
el a mű környezetét. Vonzón és jellegzetesen
festi a lányos házat, a jámbor anyával, eman-
cipált lányokkal, a kik maguk keresik kenye-
rüket s a kiket azért nevez a szerző «semle-
gesek»-nek. Stilszerűen illeszkedik e környe-
zetbe egy nyugalmazott törzstiszt patriarkális
alakja. Ez alakok a társalgási jelenetekben a
divatos nő-kérdést is érintik s nem egy ízben
ügyes ötleteket mondanak. A mű hangja köny-
nyed, élénk, kedves. Több megható és hatásos
jelenet a közönség teljes térsését vivja ki.

A szereplők közül Vízvárdy Mariska, a ko-
moly nővér alakjában egyre fejlődő tehetsége
jeleit adja.

Pulgyi Lajos.

MUNKÁCSY MIHÁLY MINT INAS.

Visszaemlékezés. — Irta Odry Lehel.

1861 tavaszán Horváth György színigazgató
társulatával, mint népszínmű-énekes színész,
Békés-Gyulára került. A társulattal három
hónapon át működtem ott. Már az első na-
pokban megismerkedtem Szamossey Elek festő-
művészszel, a ki később hangomért is kedvelt.
Elmondtam neki, hogy rajztanulással is foglal-
kozom és hogy szeretnék tőle a festőművészet-
ben oktatást nyerni.

Tetszett Szamossynak igyekeztem és magá-
val vitt a Wenckheim-féle kastélyba, a hol az
alsó földszinti teremben műterme volt és ott
a grófi család megbízásából másolta a családi
arczkepeket.

Három hónapon át minden délután kizáró-
lag festéssel foglalkoztam. Ha a délelőtti
szabad volt, azt is festésre használtam fel.
Ilyenkor már korán mentem a mesteremhez
és addig, a míg a műterem takarítása folyt,
Szamosssal sétálgattunk a parkban. Mikor
pedig Szamossey sejtette, hogy a takarítás kész,
bevonultunk a terembe.

— Készen vagy, Miska?

— Kész! — volt a válasz. Máskor az is
megtörtént, hogy Miska kijött a parkba jelen-
teni, hogy a terem rendben van.

Bevonultunk a terembe, Szamossey bemu-
tatta nekem Lieb Miskát, az asztalosinást és az
az ő rajztanítványát.

Lieb Miska a bemutatáskor kék asztalos-
kötényt viselt. Ingúja fel volt gyűrve, mint
a ki munkát végezett.

Egészséges, szép termetű, 14—15 éves, kék
szemű fiú volt, bozontos szőke, égfelé meredő
sűrű kreppszerű hajzattal, vastag szájszélekkel
és a szemöldöke fölött erősen kidomborodó
húsos homlokkal. Kellemes benyomást tett rám.

Szamossey leült dolgozni. Én Paolo Vero-
neze egy tanulmányfejét festettem, közel ülve
Szamossyhoz. Lieb egy váloesó szögletben
karmolászott korommal egy táblán.

Szamossey olykor megnézte Miska rajzát,
azután hozzám jött, megkérte, hogy meg-
magyarázta a színek keverésének módját.

Egészen iskolászerűen folyt az oktatás. Sza-
mossey nagy szorgalommal másolta a családi
képtárat. Bámulatos hűséggel hozta ki a leg-
nehezebb feladatokat. Kötően értett a színek
vegyítéséhez. Sokat tanultam abból, a mit tőle
láttam.

Hol én mentem Szamossey háta mögé bá-
mulni, hol Lieb Miska. Néha egymás munká-
ját néztük meg és így szövedtünk közöttünk,
mint tanítványok között, egy kis barátság. Miska
akkoriban a Szamossey által elébe rajzolt dol-
gozatokat másolgatta. Nem volt még a rajz-
ban elég előrehaladott.

A nagy terem egyik sarkában kiselejtezett,
széthullott könyvek heverték. Miska egy alka-
lommal arra kérte Szamosst, engedné meg,
hogy a kiselejtezett könyvek képeiből azokat,
a melyek a római időkbeli való háborúkat
karcokban mutatták be, hazavihesse. Sza-
mossey megengedte. Miska ezekből a képekből
külön csataképet rajzolt. Nagy rajz volt ez.
Egy nagy iv regál papíros — akkor így nevezték.
— tele volt vele rajzolva. Egy hétig is
bajlódhatott vele Miska. Bemutatta tehát kom-
pozícióját Szamossynak és nekem.

Szamossey nagy kacagással fogadta ezt a
kompozíciót, a mely egy csatát ábrázolt. A nagy
csatakép távlatának a középből egy ágaskodó
mén vált ki, vagdalkozó hősével együtt, a mely
minden távolság daczára nagyobb volt, mint
az előtérben harcolók alakja. Azért elisme-
résre méltatta Szamossey Miskának a rajzban
kifejtett szorgalmát.

Elmondhatom tehát, hogy én láttam Mun-
kácsy — akarom mondani Lieb Miskának —
első kompozícióját.

Hatheti együttműködésünk után Sza-
mossey Miskát már közelebb ültette magához
s nagyobb rajzokat bízott rá. Miska mindig
irigykedett rám, mert én már festettem.

— Hej, ha én már így tudnék festeni, —
sóhajtott fel, mikor én Paolo Veroneze képe-
vel elkészültem.

Ezt a Miska által megdícsért képet akkor-
tájt a zentai kaszinó megvette tőlem.

Szamossey szeretett bennünket. Egy napon
Miskát meglepte és a mig egy rajzzal volt el-
foglalva, crayonnal leportrajtozta.

Kitűnő arczképe volt ez Munkácsy Miská-
nak 15 éves korából... Megvan-e még vala-
hol, ki tudhatná?

Számomra nagyobb meglepetést csinált Sza-
mossey. Jutalomjátékomban a direktoromnak aján-
dékul festett egy előfüggnyt, melyet a juta-
lom játékom estéjén lepleztek le.

Ezt az előfüggnyt Szamossey lefestette ki-
csinyben. A nagy terem falán Miskával ketten
kifeszítették a már egyszer enyves festékkel
bevont vásznat.

A nagy vászon és a kis kép kockákra volt beosztva. A függöny rajzát, az erdőt a kis képről át kellett rajzolni a nagy vászonra.

A függönyre tervezett kép egy nagy ives oszlopcsarnokot ábrázolt, a melynek nagy függönye szét van nyitva. — A csarnok bal oldalán Vörösmarty Mihály szobra áll talapzatán. A kép háttérén részút vonalban a Lánchíd látható Buda várával.

Szépen kombinált színházi függöny volt.

Egyik nap délutánján, a szokott órában festeni siettem. Beléptemkor a műteremben már folyt a munka, Miska egy állványon állva, korommal, szénnel rajzolta a kezében levő mintáról az előfüggényt.

— Hát maga mit fest, Lieb barátom? — kérdeztem Miskát.

— Színházi függönt, — volt a válasz.

Ekkor adta tudtomra Szamossy, hogy a függöny az én jutalomjátékomba készül.

A 15 éves Lieb Miska néhány hó alatt nagy haladást tett a rajzolásban. Ő rajzolta meg az egész függönt. A Vörösmarty-szobor meg-rajzolása azonban túlhaladta erejét, — azt Szamossy maga rajzolta meg. — Így aztán az egész függöny rajzát a crayon-vonalakon Miskának kellett kivonalozni.

A függöny a jutalomjátékomba kész is lett.

Ez után még egy ideig jártam festeni Szamossyhoz.

A jószívű mester hasznos utasításokkal is ellátott bennünket. Az ecset-mosás mesterségétől kezdve megtanított a festő vászon elkészítésére, hogy segíteni tudjunk magunkon arra az eshetőségre, ha nem kaphatunk festő vásznat. Különösen szerette a híres olasz mesterek festő modorát magyarázgatni, és be is mutatta a szürke, a rózsaszínes lila és a satinober-színű aláfestés hatásait, a prima vista festést. Ezzel összhangba hozva, bemutatta a lazurszínek keverésének módját és hatásait. Munkácsy tehát körülbelül ezeket tanulta Szamossytól. Három havi tanulás után elmentem Gyuláról, a szintársulattal; de az első napok emléke soha se enyészett el előttem.



GRÓF SZÉCHENYI LÁSZLÓ ÉS NEJE.

— Készen vagy, Miska? Ez a kérdés mindig a fülembé hangzott.

Feltűnt előttem, hogy az asztalos inas soha sem járt munkába, mindig ott volt Szamossynál: tehát már nem volt asztalosinas, hanem tanítvány.

Ahhoz azonban Miska szegény volt, hogy a mestert fizethette volna, tehát ellenszolgáltatást tanította ötlet a mester,

Készen vagy, Miska? Készen! Ebben a kérdésben és feleletben megtaláljuk azt az ellenszolgáltatást, a mit szegény Lieb Miska Szamossynál teljesített. Ő takarította t. i. a szobát.

Tanítvány társammal, Lieb Miskával később találkoztam Budapesten a Huszár-ház előtt. Nagyon megörültünk egymásnak, nyomban tegeződtünk is. Lemorzoltuk az elmúlt idők élményeit rövid párbeszédben, a minnek a végén Miska felvitt a Huszár-féle ház harmadik emeletén levő műtermébe. Szobának is kicsi volt biz az, de egy festőállvány és a rajta lévő vászon azt igazolta, hogy itt festőművész lakik.

A kép, melyet akkor festett, Dobozit ábrázolta, a mint nejét megvédi a török ellen. Miska elmondta, hogy ő nem Lieb többé, hanem Munkácsy Mihály, és hogy már készített egy pár képet, szerencsésen túl is adott rajtuk.

A kukoricza-patogtatás képét eladta 80 forintot és reménykedik, hogy a Dobozit is kap annyit. Szóval megindult a keresetforrás és ő dolgozik — erősen.

Meg is látszott azon a Doboziképen a szorgalom. Hogy többet ne említsék, Dobozit pán-czéljának minden láncszeme külön ki volt dolgozva. A vászon lehetett a mostani mérték szerint egy méter húsz centiméter magas és nyolcvan, centiméter széles. Dobozit egy dombon állva kivont karddal, sisakosan, pán-czélban vissza tekint a távol jövő törökökre, míg neje átfogja térdét, kérve, hogy ölje meg. Ezt a képet azóta sem láttam többé.

Munkácsyval azután nem találkoztam öt-hat éven át. Ő elkerült Budapestről, én Kolozsvárra kerültem operaénekesnek. Művészi pályánk ez alatt az idő alatt tört utat magának. A hetvenes évek elején én a budapesti Nemzeti színház tagja voltam, mint opera énekes és opera rendező. Ő akkor tájt nyerte «Siralomház» című nagyszerű művével a párizsi nagy érmet.



AZ IFJÚ HÁZSPÁR BEVONULÁSA ŐRMEZŐRE.

GRÓF SZÉCHENYI LÁSZLÓ ÉS NEJE, VANDERBILT GLADYS ŐRMEZÓN. — Erdélyi felvétel.



HUSVÉTI TOJÁSOK.

A HÉTRŐL.

Föltámadás. Valami régi kalendáriomban olvastam egyszer ezt az elmésséget, hogy a nagy ünnepek a mi zászlonk színeit viselik. A pünkösöd piros, a karácsony fehér, a husvét zöld. Az ünnepek kalendáriumi sorrendje nem felel meg ugyan a mi színeink elhelyezési rendjének: de ezen nem illik fönnakadni. Most a zöld ünnep napjainak áhitata borul ránk: a legelőbb levegőjű ünnepé valamennyi között. A természet valóban mintha tele lenne a föltámadás lelkével, a mi életet, erőt, energiát a tél elnyomott, mind szabadul, erjed, forr, kiad és magát kifejti. Csudálatosan gazdag a természet élete, hogy nincs valóság, hit és fantázia, a mire a maga munkájából képpel, szimbolummal szolgálni ne tudna. Nagy igazság van a francia költő szavában, a ki megénekelte, hogy az egyetlen szó, a mit a Gondviselés a halhatatlanság, az örökkévalóság titkából számunkra elejtett: a tavasz. Ez a folyton megismétlődő föltámadása a természet energiának, a melyeket megbénultaknak, halottaknak, dermedtnak láttunk a tél uralmában — mintha egy rés lenne, a melyen az örökkévalóság misztériumába betekinthetünk, ha nem is a szemünkkel, legalább a sejtésünkkel. Megérezzük belőle, hogy mindenben, a mi élet, már benne van a föltámadás eleme is és a vágy, a mely a lelkünkben ég, hogy olyat is tegyünk, alkossunk, a minnek a haszna, az értéke vagy a dicsősége a földi pályafutás megmért idejénél többre érvényes, ez a vágy az örökkévalóság bennünk szunnyadó sejtésének a lelkiismerete. Föltámadás ünnepére nem kívánhatunk szebbet és emberien nemesebbet:

legyen a lelkekben ez a vágy minél munkásabb és a munkája minél eredményesebb. Az emberiség igaz haladása nem lehet más, mint gyarapodás jószágban, megértésben, az érzésnek, a gondolkodásnak, a vágyak és a cselekedetek emelkedettségében. Ez a fejlődés az ige igaz és teljes értelmének a föltámadási folyamata. Lassú, akadályos és tétova, mert hiszen emberekben és emberek által megy végbe, de ez nem baj, a fő az, hogy mégis csak előbbre haladunk az útján.

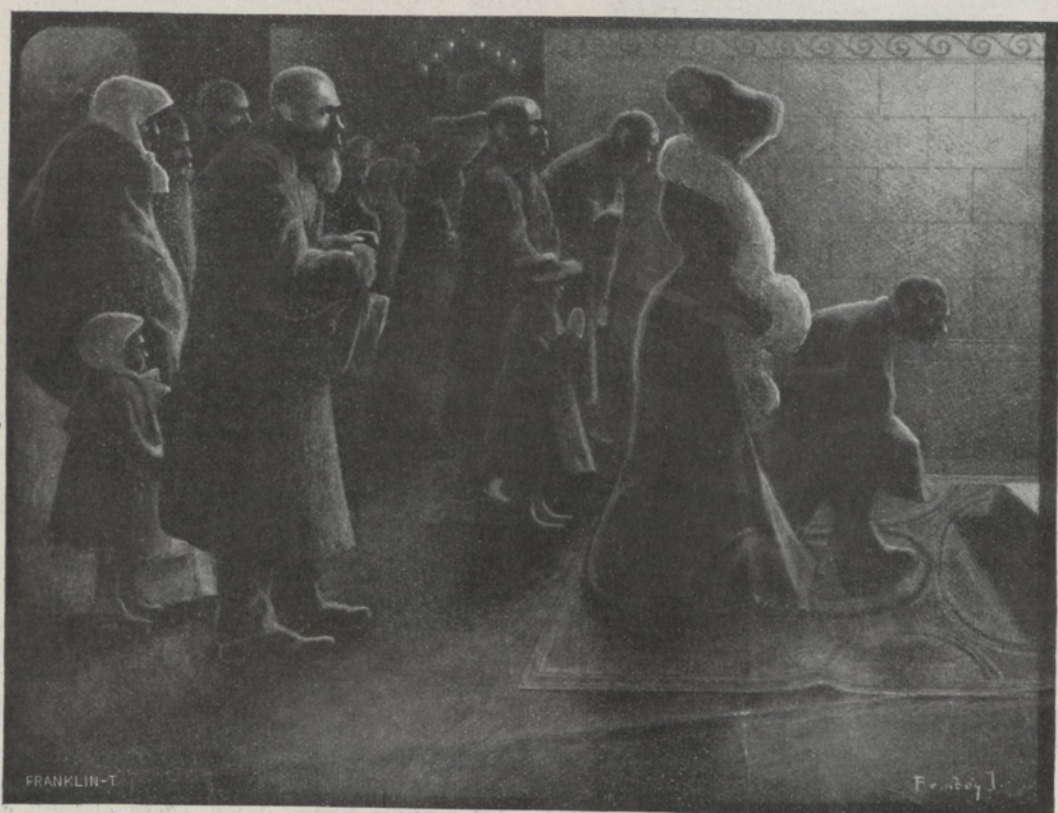
A leMBERGI DRÁMA. Nincs az a legnagyobb raffineriával kieszelt dráma, a mely az ellentétek *lelkét* olyan éles és izgató világításban tudná bemutatni, mint a leMBERGI politikai merénylet. Ez a véres szenzáció csupa meg-rázó sajátosság. Hogy előbb a legkülsőbb körülményeket vegyük: ime ebben a drámában mint elnyomóra tör rá a keserűség egy népre, a mely a világ köztudatában szinte mint az elnyomottság szimboluma szerepel. Hatalmas-kodását sújtja a keserűség egy nemzetnek, a mely mint hatalom már régen elítéltetett, ki-végeztetett és földarabolott. A mi képzeletünk szerint a lengyel nép adhatott az eseményeknek szabadsághősöket és vértanúkat: de nem tudtuk elképzelni, hogy adhasson, még pedig magának a lengyel eszmének szolgálatában zsarnokokat vagy elnyomókat. Ha a szétdarabolt Lengyelországnak is lehetnek külön elnyomottjai: akkor hol a határa az erőszakos hajlandóságnak? Ha Lengyelországot is érezheti elnyomónak egy nép: hol a népek rabságának a határa? Milyen saját-ságos egy perspektíva! De nem ez az egyetlen

sajátosság és gondolkodásra késztető jelenség ebben a tragédiában. Nézzük a szereplőket. Azt mondja Shaw, hogy egész életünk a huzugság, de az utolsó órák az igazságé. A szegény Potocki gróf ezt az óráját odaadta az egész világnak. Olvastuk utolsó perceinek történetét. A karakter, a mely e percek képéből élénk lép vajjon egy zsarnoké-e? Valóban nem. Inkább úgy halt meg, mint egy egész ember, áldozata, de hőse is a maga meggyő-ződésének. Utolsó szavaiban egy olyan ember öntudata csengett, a ki legjobb meggyőződése szerint hűségesen teljesítette minden kötelességét. Megadta a császárnak is, a mi a császáré, Istennek is, a mi Istené. Semmiféle bűnnek az érzése nem árnyékolta be örök büszsuzása pillanatait. A zsarnokok, a gonoszak, a kegyetlenek nem így hálnak meg. — De viszont, ha tette még olyan szörnyű is, lehet-e a közönséges gyilkos erkölcsi mértékével mérni meg egy embert, a ki őt ugyan, de mikor őlt, a kezét semmiféle egyéni haszonnak vagy egyéni sérelem megtorlásának vágya nem emelte. Lehet-e közönséges gonosz, tevőnek mondani az ifjút, a kinek a legnagyobb érzése a népe fájdalma és keserűsége volt és a ki a maga életét is ép úgy zsákmányul adta végzetes tettének, mint az áldozatáét? Ime: egy elnyomott nép, a mely egy másik elnyomott népet vádol zsarnokának és két ember, a ki a gyilkosságban találkozik, holott mind a kettő kötelessége szent meggyőződésében halad: micsoda rettenetes képet tud festeni a tragikum fantáziája!

Csikós, Pandur. Irják az újságok, hogy a monarkia tengeri ereje megint meggyarapodott



HUSVÉTI TOJÁSOK. — Dr. Rónaky Kálmán gyűjteményéből.



NAGYPÉNTEKI ÁJTATOSSÁG. — Rombai István rajza.

ogy féltucat torpedó-nasziddal és a féltucat kisebbrendű vízi szörnyeteg közül a fele, három hajó, a paritásnak megfelelően, magyar nevet kapott. Hívják pedig az egyiket *Turul-nak*, a másodikat *Csikós-nak*, a harmadikat *Pindur-nak*. Igazán eszünk ágában sincs, hogy — hadihajókkal keressünk konfliktust, ha ezek csak torpedónaszádok is és különösen nem akarunk csatázni a tulajdon hadihajókkal ellen. Azt is készséggel elismerjük és honoráljuk, hogy a hajók elkeresztelésében méltányosság nyilatkozott meg, a minek az értékét nem kisebbíti, hogy ehhez a méltányossághoz jogunk van, mert busásan fizetünk érte. Az is bizonyos, hogy mi minden magyar szóbán és gyermekekét szeretjük a nyelvünknek, a miben a költő szava szerint a nemzet él. Örömmel és gyönyörűséggel látunk tehát minden magyar szót minden olyan alkotón, a mely energiát, díszet, hatalmat, tekintélyt, erőt képvisel. Sajnos, kevesebb helyen láthatjuk, mint a mennyi igazság, jog és érdem szerint megilletné. De épen ezért, a hol módunk van rá, hogy a magyar szó valóban a jogába lépjen, nagyon kíváncsiak, hogy ez a szó — meg legyen válogatva. Bizonyos, hogy a csikós is jó magyar szó, a pandur is jó magyar szó: de nekem mégis az az érzésem, hogy ha már nevet, magyar nevet választottak tengeri hajóknak, a melyek ezt a nevet, ezt a szót elviszik alkalmatlan messze idegenbe, a magyar nyelv kincsesháza tudott volna szolgálni más karakterisztikusokkal is, mint ezek. A rólunk való tudat frazeológiája odakünt, a határokon túl ügyis körülbelől ebből a néhány szóból telik ki: gulyás, csikós, kanász, jogász, Marischka, paprika, fokok. Csupa jó magyar szó, csak a mi malőrünk, hogy valami különös kizárólagosságot öltött az értelmük, mintha egyébként se lenne itt minálunk, csak gulyás, csikós, kanász, fokok meg paprika. Pedig van. Van nekünk szavunk minden nagyra, szépre, emelkedettre, minden nemre és minden derékségre, históriának és kulturának neveket is produkált, a melyeknek a viselése díszet ad minden alkotásnak: miért ne ragadnánk meg tehát minden alkalmat, a melyben ezekkel a szavakkal, ezekkel a nevekkal jelezhetjük egy alkotás magyarságát?

KIS EMBEREK RÉGI VILÁGA.

REGÉNY.

(Folytatás.)

Irta Fogazzaro Antonio. — Fordította Bezerédj István.

Lujza férjének felkiáltására gondolt. Gilardoni észrevette, hogy titkot gyanít és azt kérdezte tőle, hogy elterelje ettől a gondolatától: vajjon Franco hamarosan szándékozik-e elutazni. Emez felelt. Egy turini levélről függ ez. Talán egy hét múlva; legfeljebb két hét múlva. Lujza hallgatott s a beszélgetés megszünt. Franco ekkor politikáról beszélt, arról,

hogy a háború tavasszal kitör. Ez a beszélgetés is csakhamar abbamaradt. Úgy látszott, mintha Gilardoni és Lujza másra gondoltának, mintha hallgatnák, a mint a hullámok a kert falát csapkodják. Végre Ismael visszatért, megkapta a pucását, bizonyította, hogy a fő nem nagyon nyugtalan s hogy elindulhatnak.

Alig hogy Maironiek a hajóban voltak, alig hogy Mária ott elaludt, Lujza megkérdezte férjétől, van-e valami dolog, a mit ő nem tud s a mit Gilardoninak nem szabad megmondani. Franco hallgatott.

— Elég, — szólt amaz. Ekkor férje egyik karjával átölelte nyakát, magához szorította, tiltakozva oly szavak ellen, melyeket nem is mondott:

— Oh, Lujza, Lujza!

Lujza engedte nyakát megölelni, de nem viszonzta az ölelést; mire férje kétségbeesetten megígérte, hogy elmond neki mindent.

— Kíváncsinak tartasz? — sutogta Lujza, férje karjai között.

— Nem, nem, — s el akart neki azonnal mesélni mindent, megmondani, hogy miért nem beszélt előbb.

Az asszony ellenkezett; jobb szerette, hogy férje utóbb beszéljen és önként.

Kedvező szél fújt s a lámpa, mely a loggia egyik ablakában világított, jó célpontra szolgált Ismaelnek. Franco folyton átölelve tartotta felesége nyakát s hallgatva nézte azt a fénylő pontot. Egyikük sem gondolt arra a szerető és gondos kézre, mely meggyújtotta, de gondolt rá Ismael, erősítette, hogy sem Veronika, sem Cia nem képesek ilyen szellemes cselekedetre, s áldást kívánt a mérnök úr fejére.

Kiszállván a hajóból, Mária felébreszt s a házaspár látszólag csak ő reá gondolt. Mikor ágyban voltak, Franco eloltotta a gyertyát.

— A nagymamáról van szó, — mondta. Hangja megindult és megtört volt. Lujza sutogta:

— Kedvesem! — s szeretetteljesen megfogta egyik kezét.

— Nem beszéltem soha erről, — folytatta Franco, — hogy ne vádoljam a nagymamát s azután még...

Itt szünet következett; ezután ő volt az, a ki szavait a leggyengédebb nyájkodással vegyítette, ellenben neje többé nem viszonzta ezt: — Féltém — így szólt, — benyomásaidtól, érzelmeidről, a gondolatoktól, a melyekre rájöhétnél.

Minél bizonytalanabbak voltak szavai, annál gyengédebb lett hangja.

Lujza érezte, hogy nem szóváltás, hanem tartósabb és komolyabb ellentét közeledik, most már nem akarta, hogy férje beszéljen, s férje érezvén, a mint meghidegült, nem folytatta. Ő vállára tette homlokát és halkan, szinte akaratlanul így szólt:

— Beszélj!

Ekkor Franco hajába sutogva, ismételte az elbeszélést, melyet a tanártól hallott esküvője éjjelén. A mint emlékeztetből idézte nagyatyja levelét és végrendeletét, kissé mérsékelte az atyjára és nagyanyjára vonatkozó gyalázó szavakat. Az elbeszélés közepén, Lujza, a ki nem várt hasonló leleplezéseket, felemelte fejét férje válláról. El félbeszakította szavait.

— Tovább, — szólt amaz.

Mikor befejezte, kérdezte tőle Lujza, vajjon be lehet-e bizonyítani, hogy nagyatyja végrendeletét elikkasztották? Franco határozottan nemel felelt.

— Hát akkor — szólt, — miért beszéltél a gondolatokról, melyek bennem támadhatnak?

Gondolatában hirtelen felillant a nagyanya vétkességének valószínűsége, a bevádolás lehetősége.

De ha a vád nem volt lehetséges?

Franco nem felelt s ő kevés gondolkodás után felkiáltott:

— Ahá, a végrendelet másolata? Azt felhasználni? Olyan végrendelet az, mely érvényes lehet?

— Igen.

— S te nem akartad érvényesíteni?

— Nem.

— Miért, Franco?

— Ime, — kiáltott fel Franco s tűzbe jött. — Látod? Tudtam ezt! Nem, nem akarom érvényesíteni, nem, határozottan nem.

— De az okaid mik?

— Istenem, az okaim! Az okokat érezheted, érezned kell, a nélkül, hogy megmondanám.

Nem értem. Ne hidd, hogy én a pénzre gondolok. Ne vegyük el a pénzt, add, a kinek akarod. Én az igazság érveit érzem. Itt van nagyatyád akarata, melyet tisztelni kell, itt van egy bűn, melyet nagyatyád elkövetett. Te oly vallásos vagy, be kell ismerned, hogy ezt az iratot az isteni igazságosság hozta napfényre. Te az isteni igazságosság s ezen asszony közé akarsz állni?

— Hagyd békében az isteni igazságosságot, — felelt Franco hevesen. — Mit tudunk mi az isteni igazságosságot újtáiról? Hát az isteni könyörületesség? Ilyen is van! Atyám anyjáról van szó, tudod-e? S nem vettem-e meg mindig ezt az átkozott pénzt? Mit tettem, mikor nagyanyám fenyegetett, hogy egy garast sem hagy nekem, ha téged elveszek?

A gyöngédség és a harag összevegyülve, összeszorították torkát. Nem tudva tovább beszélni, megfogta Lujza fejét és kebléhez szorította.

— Megvettem a pénzt, hogy te az enyém lehess, — folytatta elfojtott hangon. — Hogyan akarod, hogy most vissza akarjam szerezni a pénzt porókkal?

De nem! — szakította félbe Lujza, felémelve fejét. — A pénzt annak fogod adni, a kinek akarod! Én az igazságosságról beszélek! Hát te nem érzed az igazságosságot?

Istenem! — szólt amaz, mélyen felsóhajta. — Jobb lett volna, ha ma este sem beszélek neked.

Talán igen. Ha semmi esetre sem akartál eltérni elhatározásodtól, akkor talán jobb lett volna.

Lujza hangja ezen szavaknál szomorúságot, nem haragot fejezett ki.

Különb is, — tette hozzá Franco, — ez az irat már nem létezik.

— Lujza összeerezett.

— Nem létezik már? — mondta halkan, agódva.

Nem. A tanárnak meg kellett semmisítenie, az én rendeletemre.

Hosszú szünet következett. Lujza szép lassan visszahúzta fejét és a saját párnájára tette. Azután Franco hangosan felkiáltott:

— Pert indítani! Ezekkel az iratokkal! Ezekkel a sértésekkel! Apám anyja ellen! A pénz kedvéért!

De ne ismételd ezt a dolgot! — kiáltott fel neje méltatlankodva. — Miért ismétled mindig? Hisz tudod, hogy nem igaz!

Mindketlen ingerülten beszéltek; észrevehető volt, hogy az előbbeni szünet alatt gondolataik tovább foglalkoztak ezzel a tárggyal.

Franco haragba jött a szemrehányás miatt és vaktában felelt:

— Semmit sem tudok.

Oh, Franco! — szólt Lujza sértődve. Amaz már megbánta a sértést és bocsánatot kért, saját lelkületét okozta, a mely meggondolatlan szavakra kényszerítette, s egy jó szóért könyörgött. Lujza sóhajta felelte «igen, igen», de Franco nem elégedett meg ezzel, azt akarta, hogy mondja: «megbocsátok», s hogy megcsókolja. Az édes ajkak érintése sem vigasztalta meg, a mint szokta. Elmúlt néhány perc s ő hallgatózott, vajjon neje elaludt-e. Hallotta a szelet, Mária könnyed lehelletét, a hullámok moráját, néha az üvegtáblák zörgését, más semmit. Sutogta:

— Igazán megbocsátottál? — s hallotta a nyájas feleletet:

— Igen, kedvesem.

Kévsz idő múlva az asszony hallgatózott és ő hallotta a szelet, a hullámokkal és az ablaktáblák zörgésével együtt a kicsinek s ugyan- csak férjének is egyenletes, szabályos lélegzését. Ekkor ismét egy sóhajtaban, egy kétségbeesett sóhajtaban tört ki. Istenem, hogyan járhatott el így Franco? A mi szívének legélesebben fájt, az volt, hogy férje kevéssé látszott érezni a szegény mamájával s a bácsival szemben elkövetett sérelmeket. De ennél a gondolatnál nem akart megállapodni, legalább addig, a míg meg nem fontolta férjének hibás felfogását más irányban, az igazságosság eszméjével szemben s itt érezte keserűséggel, de mégsem elnézés nélkül, mennyire ő alatta áll Franco, a kit a képzeletéből származó gondolatok irányítanak, míg az ő saját érzelve át van hatva az ész-

szerűségtől. Annyi gyermekes vonás van Franco-ban! Ime, már aludni is tud, míg ő bizonyos tud benne, hogy reggelig szemét nem hunyhatja be; Lujza azt hitte önmagáról, hogy nincs képzelő tehetsége, mert nem indult meg egykönnyen. A ki azt mondta volna neki, hogy ő nála a képzelőtehetség többre képes, mint férjénél, azt kineveti. S mégis így volt. Csakhogy ennek bebizonyítására fel kellett mintegy fordítani mindkettőjük lelkét, mert Franco képzelőtehetsége látható és felszínes volt, és egész okossága mélyen lenn, ellenben Lujzánál a képzelőtehetség volt a mélyben és esze nagyon is látható a felszínen. Csakugyan nem tudott aludni s egész éjjel azon gondolkodott a lelke mélyén lévő képzelőtehetséggel, hogy mennyire kedvez a vallás a szentimentális gyengeségeknek, mennyire képtelen ő, a ki az igazságosság szomját hirdeti, az iránta hűséges lelkeket az igazságosság helyes felfogására irányítani.

A tanár is, a kinél a képzelődés nyirkos beszűremlései úgy agyának gondolkodó, mint szívének szerelmet termelő sejtjeiben észlelhetőek voltak, lámpáját eloltván, az éjnek nagy részét a kandalló előtt töltötte, s működött a tüzfóval és képzelődésével, felemelve, nézegetve, elcsejtve paraszat és terveket, míg végre egy utolsó világító szendrabaja s egy utolsó gondolata maradt meg. Ekkor fogott egy gyujtót s a parázs-hoz közelítvén, ismét meggyújtotta vele a lámpát, vette a világító és égető gondolatot, is és magával vitte az ágyba. S ez a következő volt: mindenkinek tudta nélkül elutazik Bresciába, felkeresi a marchesát a rettenetes okiratokkal és kapitulálásra bírja őt.

VII. FEJEZET.

Az utólkártya kivágása.

Három nappal utóbb Milanóban reggeli öt órakor Gilardoni tanár, orra hegyéig behurkolva, kilépett az Angyal-szálloda kapujából, elhaladt a Dóm előtt és befordult a sötét Rastrelli-utczába egy sor ló után, melyeket a postások kézen vezettek, belépett a kincstári diligence-ok hivatalába. A kis udvar, a hol most a posta van, már tele volt emberekkel, állatokkal, lámpákkal. Postások és kocsisok hangja, lovak lépte, csörgők csengése, a valsoldai remetének mindez olyan volt, mint a világ vége.

Befogták a lovakat két diligence-ba, négyet mindegyikbe. A tanár Lodiba utazott, mert megtudta, hogy a marchesa egy barátnőjénél Lodiban van látogatóban. A lodii postakocsi felhátkor indult.

Nagyon hideg volt s a szegény tanár nyugtalanul járt-kelt az óriási nagy kocsi körül, lábával topogva, hogy felmelegedjék, annyira, hogy egy másik utas éleseszüen így szólt hozzá:

— Hűvös van, mit? Hűvösecske, hűvösecske!

Mikor Isten úgy akarta, befejezték a lovak befogását s egy hivatalnok névszerint felhívták az utasokat; a jó Benjamin eltűnt a kocsi gyomrában két pappal, egy öreg cselédvel, egy elegans ifjúval és egy öreg úrral együtt, a kinek arczán óriási zsidraganat volt. Az ajtókat becsukták egy parancsra, a csengők megszörentek, a kocsi megmozdult, a papok, az öreg cseléd s a daganatos úr keresztet vetettek, a tizenhat lópatkó kopogott a szűk utcában, majd mindez a zaj elesendesült s a diligence jobbra fordult a Porta Romana felé.

Most már a kerekék szinte csendesen szaladtak s az utasok nem hallottak mást, mint a tizenhat patkó rendetlen kopogását a kőveken. A tanár nézte, mint maradnak el a sötét házak, a lámpák ritka világossága, egy-egy kis kivilágított kávéház, egy-egy órház. Mikor a diligence eljutott a Porta Romana-útra, mely úgy el volt borítva köddel, hogy az ablakokon át alig lehetett valamit látni, a tanár behunyta szemét s átengedte magát a gyönyörnek, hogy elképzelte a szívében lévő egyének és dolgokat és elbeszélgetett velük.

Már nem a dagadt arczú utas ült vele szemben, hanem donna Eszter, egészen bekurkolva fekete köpenyébe és kucsmával a fején. Mereven nézte őt; szép szemei azt mondták: «helyes! Ön szépen cselekszik, sok bátorságot mutat, nem hittem volna. Csodálom önt. Ön már se nem öreg, se nem esunya nekem. Bátorság!»

Erre az intelemre, hogy legyen bátor, megszallta őt a félelem, feltűnt elméjében a marchesa képe; s a kerekék tompa zöreje átalakult az öreg hölgy orrhangjává, a mint ezt mondta neki: «tessek leülni. Mit kíván?»

Hogyan kezdjem? — gondolkodott Gilardoni. Karácsony éjjele óta nem tett mást, mint magában elképzelte és megbeszélte a módot, hogyan jelentkezék a marchesánál, hogyan térjen tárgyra és hogyan fejtse ki, minő kapitulációt ajánljon fel. Csakis ez utolsó volt világos elméjében; feltéve, hogy a marchesa asszony bőséges járadékot juttat unokájának, ő meg fogja semmisíteni az iratokat. Ezeket az iratokat nem hozta magával; másolata volt rólok. Megdöbbenő hatást kell előidézniök; de hogyan kezdje el? A kigondolt sok bekezdés egyike sem elégítette ki. Most is csukott szemmel fantáziálva, feltette magának a feladatot, kiindulva az egyetlen ismert tételtől: «tessek leülni. Mit kíván?» Elképzelte a feleletet, melyet azután vagy nagyon is alázatosnak, vagy nagyon merésznek, vagy a tárgytól igen távolinak, vagy ehhez nagyon is közelinek talált és újra kezdte az utat a szokott kiindulástól: «mit kíván?»

Fakó hajnali szürkület, telve kedvetlenséggel, szomorúsággal és álommal, hatolt be a diligence-ba. Most, a mikor a találkozás órája közeledett, ezer kétség, ezer új bizonytalanság zavarta meg a tanárnak minden elhatározását. Maga számításainak alapja is váratlanul összedőlt. Háttha a marchesa nem mondaná neki sem azt, hogy «üljön le», sem hogy «mit kíván?» Háttha Isten tudja minő más zavart okozó módon fogadná? S ha nem is akarná fogadni? Szent egék, ha nem is akarná fogadni? A tizenhat lópatkónak váratlan csattogása a kövezeten dobogásba hozta szívét. De még nem Lodi kövezete volt; csak Melegnano kövezete.

Lodiba kilencez óra tájban érkezett. Leszállt a Nap-szállodában, olyan szobát kapott, a hol nem volt sem nap, sem tűz. Nem mervén szembeszállni az út kövével, sem a konyha gőzével, e helyett inkább ágyba fektült, felvette hálósapkáját, mely ismerte bajait és gondjait és a kámforezigarettaival szájaiban, várakozott valami jó gondolatra és a délre.

Pont délben ment fel az X. palota lépcsőjén, azzal a böles elhatározással, hogy elefejt minden előre kigondolt beszédet s a pillanatnyi ihletre bizza magát. Egy fehér nyakkendő inas bevezette őt egy sötét nagy szobába, melynek téglapadlózata, sarga selyemmel fődött falai és stucco-s mennyezete volt, s meghajtva magát, kiment. Nehány antik, fehér és aranyos karosszék, vörös kelmével bevonva, félkörben állott a kandalló előtt, melyben három vagy négy óriási tuskó lassan égett a sárgaréz-rács mögött. A levegőben régi, dohos sütemények, régi sült alma, régi kelmék, régi bőrök és elavult eszmék szaga terjengett, a régiségnek finom illata, a melytől szinte megránczósodott az emberi lélek.

Az inas visszatért s bejelentette, Gilardoni nagy felindulására, a marchesa asszony közeledését. Hosszas várakozás után ime nyílik egy aranyos keretű nagy ajtó, ime egy szaladó csengettyű, ime Friend, a mely ügetve szalássza a padlót jobbra és balra, ime egy nagy harang fekete selyemből, fölötté fehér csipke-kupolával, ime két kék szalag között fekete parókája, márvány homloka, kihalt szeméi a marchesának.

Minő esoda tanár urat Lodiban látni? — szólt az álmos hang, míg az ebecse a tanár eszmáit szolgaltatta. Ez mélyen meghajolt s a hölgy, a ki valóban a régiség illatszerez üvegének látszott, elhelyezkedett egy székekben a tűz mellett és elhelyezte állatát egy másikban; ezután pedig intett Gilardoninak, hogy ő is üljön le.

Feltételezem, — így szólt, — hogy valami rokona lehet az Angol kisasszonyoknál.

Nem, — felelt a tanár, — igazán nem.

A marchesa élezes volt néha, a maga módja szerint.

Akkor — így szólt, — talán azért jött, hogy bevásároljon.

Ezt sem, marchesa asszony. Ügyeim miatt jöttem.

■■■■ AZ ASZTALOSOK SZÖVETKEZETI BUTORCSARNOKA. ■■■■

A budapesti asztalos-ipartestület
védnöksége alatt álló

BUTORCSARNOK

és Hitelszövetkezet, mint az Országos Központi Hitelszövetkezet tagja, felhívja a nagyérdemű butorvásárló közönség figyelmét a
VIII., József-körút 28. sz., Békocsis-utca IV., Belváros, Ferenciek-tere 1.
alatti királyi bérpalotában dusan felszerelt modern és stíluszerű lakberendezéseinek megtekintésére, a melyek jutányos áron jóállás mellett adtnak el.
A Butorcsarnok szövetkezet részére kizárólag csak budapesti képesített asztalos- és kárpitosmesterek dolgoznak.
Budapest környékén készített, vagy bécsi silány árak eladásával nem foglalkozik.
Megrendeléshez tervezetet és költségvetést kívánatra készítünk. 12817 Minden egyes butordarab bizottság által fölbírálván.

Jövedelmező HOMOK — ARANY Csekély befektetés.

ha cementtel lesz keverve és kézi vagy erő-üzemre berendezett gépeinkkel elismert elsőrendű betonfalazótégák, cementfödéserepek, fali és padlólapok, vályuk, csövek stb. gyártására fel lesz dolgozva. A gyártás egyszerűségénél fogva mindenütt üzhető hol homok, kavics, vagy salak stb. áll rendelkezésre. Ajánljuk üzemünket megtekinteni. Gépek különböző árakban. — 66. számú jegyzék ingyen. **Levelezés magyar nyelven.**

Leipzigier Cementindustrie Dr. Gaspar & Co.
Markranstädt bei Leipzig. 12771

Különlegességi gépgyár homok értékesítésére.

Ha őszül a haja
ne használjon mást, mint a
„STELLA“-HAJVIZET,
mert ez nem hajfestő, de oly vegyi összetételű szer, mely a haj eredeti színét adja vissza. Üvege 2 K.

ZOLTÁN BÉLA gyógyszerárban,
Budapest, V/49, Szabadság-ter, Sótátr-utca sarkán. 12445

Feltűnést keltenek
TITANIA gyors-
gőzmosógépek
és mangorók

Egy gyermek mossa vele
az előbbihez képest 1/4 idő alatt
a ruhát hófehérre.

Minden gépet próbára
55 koronától feljebb.

■ Képviselek keresetnek ■
Bizonyítványok, prospek-
tusok ingyen. 12607

TITANIA-művek, Wels 179
O.-Oesterr.

Rozsnyay vasas china bora.

Igen hatásos vérszegénység, sápad-
kor, neurasthenia eseteiben. Egy
1/2 literes üveg ára 3.50 kor.

A Rozsnyay-féle vasas china bor

egyike a legelterjedtebb és leg-
hatásosabb gyógyboroknak.
A külföldi készítményeket felül-
mulja. Vérszegénységnek különö-
sen ajánlható 12475

Kapható:
minden gyógyszertárban.

Továbbá a készítőnél:
Rozsnyay Máttyás gyógyszer-
árban Aradon, Szabadság-ter.

Hirdetések felvétetnek a kiadóhivatalban,
Budapest, IV., Egyetem-utca 4.

FÖLDES MARGIT CRÈME
LEGJOBB ARCZSÉPTŐ SZER



Uj áruházunkat e hó végén megnyitjuk, ennekfolytán
☐ a raktáron levő ☐
vászon asztalnemű, fehérnemű és szőnyegáruinkat

az átköltözésig igen jutányosan árusítjuk.

Együttal új áruházunk részére érkezett mosókémek: zefírek, batistok, levantinok, cretonok stb. dús választékának árusítását még e helyen megkezdtük.

KUNZ JÓZSEF és TÁRSA
csász. és kir. udvari szállítók
BUDAPEST V., Deák-ter 1. sz.

A gége, torok, tüdő, gyomor, bél, vese, hólyag hurutos bántalmainál felülmulhatatlan

A MÁLNÁSI
Sicculia
ARTÉZI GYÓGYVÍZ
KAPHATÓ MINDENÜTT
FŐ-
RAKTÁR **BRÁZAY KÁLMÁN**
BUDAPEST, VIII., JOZSEF-KÖRUT 37/39.
Csak „SICULA” névvel ellátott üvegek valódiak.

Uj zseb-messzelátó kompaszszal és tűkörrel



Konrad János szállítóháza Brúx 1263. sz. (Csehország).
Ingyen és bérmentve küldöm kívánatra minceuknek főirjegyzékem.
3000 képpel.

A legnagyobb hatalom.

Mi a legnagyobb hatalom a föld kerekén? A nő szépsége. A történelem bizonyítja, hogy a nő szépsége trónokat emelt, trónokat döntött romba. A közmondás is azt tartja, „Férfi sorsa a nő”. Ápoljuk, gondozzuk szépségünket a legbiztosabb, legártalmatlanabb és teljes sikert biztosító pipere-boraxsal, melynek gyártója Rogátsy Kálmán droguista (Budapest, Rákóczi-ut 10) s mely minden gyógyszertárban, droguáriában és fűszerkereskedésben kapható. 12550

RÉZBUTOR
12575 VAS-SZOBABUTOR

gyártmányaink, modern, stíluszerű kivitelben városi üzletünkben kiállítva megtekint-
hetők. Eladás jutányos árak mellett.
Árjegyzékét ingyen és bérmentve küld

PÁPAI és NATHAN vas- és réz-
butor gyár
Budapest, VI., Andrassy-út 1.
(Fonciere palota).

+ Soványság +

Szép és telt testüdmokat keleti erő-
porunk által, kitüntetve: Páris 1900, Hamburg 1901, Berlin 1903,
6-8 hét alatt 30 font súlygyar-
módás, garantált ártalmatlan. Or-
vosiilag ajánlja. Sigurdan lelki-
ismeretes. Nem szédelgés. Számos
közönségit. Ára kartonként
használati utasítással, postautal-
ványával vagy utánvétellel, de por-
tálkül 2 márká. Hygien. intézet.
Dr. Franz Steiner & Co.,
Berlin, 57, Königsgrünerstrasse 78.
Budapestben kapható Török József
gyógyszertárban Király-ut. 12. 12403

Olcsó cseh ágytoll!

3 kék: új fosztott 12 K. fehér
pelyhpupa fosztott 18 K. 24
K. hófehér pelyhpupa fosztott
30 K. 36 K. Szállítás por-
mentesen, utánvétellel. A kisé-
rítés és visszavétel portimeg-
terítés ellenében megrendel-
tetik. 12303

Benedikt Sachsel,
Lobes Nr. 60.
Pilsen mellett, Böhmen.



17. SZ. 1908. (55. ÉVFOLYAM.) SZERKESZTŐ HOITSY PÁL. FŐMUNKATÁRS MIKSZÁTH KÁLMÁN. BUDAPEST, ÁPRILIS 26.

Szerkesztési iroda: IV. Reáltanoda-utca 5. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési feltételek: Egész évre ——— 16 korona A „Világkronika”-val Félévre ——— 8 korona. negyedévenként 80 fillérrel Negyedévre ——— 4 korona. több.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
határozott viteldij is esatolandó.

VAJDA ÖDÖN.

A MAGYAR ciszterci-rend apátjáról, kinek ne-
vét soraink élére irtuk és arczképét be-
mutatjuk, teljes igazsággal elmondhatjuk
Tacitusnak sokszor idézett szavait: a jó em-
bert könnyen kinézi belőle bárki, a kivált
szívesen. Kiválóságáról nemcsak közvetlen kör-
nyezete és szívéhez nőtt egykori tanítványai,
de általában a magyar nemzeti kultúra ügye
iránt érdeklődők szélesebb köre is tanuskodik.
Olyan testület élén áll, mely minden anyagi
és szellemi javait a köznek áldozza. Színma-
gyar érzéssel párosult bölcsesége olyanok mun-
kájának szab irányt, a kik hivatásuknak vall-
ják hazánk határait között a keresztény nem-

zeti művelődés fentartását és fej-
lesztését. Kevés zajjal, de sok
gondal járó tevékenysége közben
életének nevezetes fordulójához ju-
tott: husvét vasárnapján ünne-
pelte székhelyén, Zirczen, szerze-
tesei és tisztelői körében, ötven-
éves papi jubileumát. Ez az ün-
nep azonban nemcsak a magyar
ciszterci-rend ünnepe; részt kér
abból mindaz, a kinek szívében fe-
szik hazánk ifjabb nemzedékének
sorsa s ezzel együtt fajunk jövő-
désének biztosítása. Már előre reá
vetette fényét ez ünnepre az apos-
toli király kegye, mikor néhány
hétrel ezelőtt a főrendiház tagjai
sorába iktatta a zirczi apátot.
A nagy érdeklődés, a melyet ez a
fejedelmi tény a legszélesebb kör-
ben keltett, a sok őszinte üdvöz-
let, a melylyel a kormány tagjai-
tól kezdve az egyházi és világi
előkelőségek, a ciszterci-renddel
közvetlenebb érintkezésben lévő tör-
vényhatóságok felkeresték őt, tel-
jesen indokoltá teszik, ha a kró-
nikás, felhasználva a ritka szép
alkalmat, kiváló egyéniségre irá-
nyítja a nagy közönség figyelmét.
Vajda Ödön Kaposvárott szü-
letett, 1834 január 29-én. Tösgyö-
keres somogyi magyar család sarja
s ha egyáltalán valamire, hát
erre büszke. Heten voltak test-
vérek s kivüle még kettő lépett

egyházi pályára. Az egyik a piarista rend
kiváló tagja és jelenleg a kolozsvári egyet-
men tanára, Vajda Gyula. A másik, az
idősebb, Vajda Jakund, mint szent-ferencz-
rendi kiérdemült házfőnök halt meg né-
hány év előtt. Ő volt az, a ki öcsesét ma-
gával vitte Pécsre és ott a ciszterci-rend gim-
náziumában végeztette vele tanulmányait. Pé-
csett, mint egészen fiatal diák élte át a sza-
badságharcnak sok izgalmakkal járó esemé-
nyeit s szerzett oly benyomásokat, a melyek
későbbi pályáján gyümölcsözők lettek. Elvé-
gezván a gimnázium hét osztályát, 1852 augusz-
tus hó 28-án Zirczen a ciszterci-rendbe lépett.
Gimnáziumi tanulmányait az egri fő-
gimnáziumban fejezte be. Apátja, Villax Ferdi-

nánd, a theologia elvégzésére az osztrák cisz-
terci-rend híres apátjához, Heiligenkreutzba
küldötte, azonban tanulmányait már nem itt,
hanem az egri érseki lelkisemban fejezte be.
Innen került egész fiatalon, mint fogadalmat
tett, de még pappá nem szentelt rendtag,
1856-ban a székesfehérvári főgimnáziumhoz
tanárnak. Tizenkét esztendő töltött itt s fő-
ként a magyar történelem lelkes előadásával
formálta a vezetésére bizott ifjú szívemet. Nagy
dolog, még idősebb tanárnak bölcs tapintatát
is erősen próbára tevő hivatás volt ez az
önkényuralom szomorú korszakában. És Vajda
Ödön elismerésre méltó módon tudta betölteni
hivatását, a melynek Seyllája lett volna az
ifjú lelkek lobogó szenvedélyének meggondo-

latlan szítása, Charybdis pedig a
hazafiság tiszta lángjának elfoj-
tása s így az áldatlan viszonyokba
belenyugvó vértelen nemzedék ne-
velése. Számos kiváló tanítványá-
ban hozott a haza javára értékes
gyümölcsöket az az odaadó buz-
galom és szeretettel párosult ka-
tonás szigor, melylyel nemcsak
az elmélet akarta gazdagítani, de
elsősorban férfias jellemeket akart
képezni. Kiváló tanítványai közé
tartoznak Wekerle Sándor minisz-
terelnök, Gulner Gyula pestmegyei
főispán, Endrődi Sándor jeles kö-
lönk.

1868-ban rendjének érdekei más
munkakörbe szíllították. A rend
legnagyobb birtokára, a fehérme-
gyei Előszállásra került és néhány
év múlva már egészen önállóan
kezele, mint jószágkormányzó, a
32,000 katasztrális holdnyi gazda-
ságot. Hivatalát épen oly lelki-
meretességgel tölti be itt is, mint
tanár korában. Szigorú, de hu-
mánus bánásmódjával ragaszkod-
ást kelt alárendeltjeiben, a kik-
ben munkatársait látja és becsüli.
Mindenképen azon van, hogy a
gazdálkodás intenzívebb tételével
fokozza rendjének jövedelmét és
így képezzé tegye azt egyre nö-
vekvő terheinek elviselésére. Mint
a rendi vagyon hűségese sáfárja
nyeri meg rendtársainak bizalmát



VAJDA ÖDÖN ZIRCOI APÁT.